

पुङ्खाउ ताया (दुड ६-८) खिप्पेन

बान्तावा राई

नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान र प्रविधि मन्त्रालय
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

पुङखाउ ताया (दुड ६-८) खिप्पेन

बान्तावा राई

१. सिन्मेत

बान्तावा यड किरावा राईचिदाओ अक्तेत मामायड युङ्याड । नेपालादा २४ कातेत लेका किरावा यङ्चि चेप्पा मलियाङ्ओदा बान्तावा अक्तेत याक्याड । बान्तावा यडदा छाप्यायु खालाक्ओ छाप्यायुचि बोध, चेप्पायु कि लेसामि दुमओ नुत्तुवा मुमाओ ओन्कि सिन्मायुओ दुमदा ओ यड चिन्मायुओ तोक्मायु युङ्याड । तायाखिम तायाओ हाङ्होन खिप्पेन खाङ्मायु दोड २०७६ ओन्सामि पुङखाउ ताया मामायड/टेन्पाङ्मि भुङओ चिन्मायु हुप पमायु दुम तोङ्साओ युङ्याड ।

बान्तावा राई यडओ खिप्पेन नुत्तुवा मुमा योक्दा अलेन्कोन हाङ्पोकदा बान्तावा मामायड याङ्मायु नेक्लो लिने कि ढाक्को छानओ ताया तोक्मायु चाहा लिओ यङ्मि काचिमुमा रमा नुत्तुवा मुमा दुमदा सावा पाक्मा लिसायुङ्सा । ओदा याङ्मायु यङ्मि सिकि कि पोन्मायु नुत्तुवाओ निम्पाड दोसिवा चेप्पायु, मिचिनङ, मिन्मायु एम्मायु कि बुयुफोड, एन्मायु कि लोमायु, एन्मायुओ मोहाङ्ग खिप्पायु कि तुप्पायु युङ्याड । चिन्मायु तोक्मायु निपाड एन्मायु, चेप्पायु, खिप्पायु कि छाप्यायु सिकिओ लाम्पा पोन्मायुङ्मायु मुमाकि यङ्मि (भाषिक)ओ सिकिमि खिप्पायु, खिप्पायुभुङ, चिन्मायु नोत्लो मुमायुओ मुमा लिओ काचिलाम कि तायामि चाम्माखाङ्मायु (मूल्याङ्कन)ओ कुङदुम खाड मुसा लेमायु सिकिसुद्दा पाक्मायु लिसाओ युङ्याड ।

बान्तावा राई यड तुक्वाओ टोप्पाड दुम यङ्मि सिकि कि टोप्पाड दुमओ यङ्मि सिकि कि नङ्वाएम्मा लेमायुओ नुत्तुवा मुमा युङ । खिप्पायु कि तुप्पायु, छाप्या चिन्मान्चिन, सान्लाभुङओ ताया ओन्कि याङ्मायु ओन्कि काचिलाम चिन्चियाङ्माओ सिन्मेत कि याङ्मायु निपाड सुद्दा यड चिन्मान्चिन याम्ओ वात्ति पाक्मा लिसाओ युङ्याड । ओसाआ यङ्मि सिकिओ नुत्तुवा, यड सेङ्लो याङ्मा कि खान्नुलो चेप्पायु लेमा कि खान्नुलो सिकि नुत्तुवादा सावा पाक्मा लिसाओ युङ्याड । तुक्वासिओ लासा तोङ्मायुदा बान्तावा राई यड नुत्तुवा टोप्पाड मिन्चिला मिन्माकि खिप्पेन नोत्लो, याङ्मा नुओ, बेन ओन्सामि कि अचङ्पाङ्वा बने मुमायुङ्ओ । ओ खिप्पेनदा ५० बोम्काप (प्रतिशत) यङ्मि लेमालाम एम्मायुहुप लेमायु कि ५० बोम्काप यङ्मि लेमालाम छङ्गुहुप चिन्मायु लि वात्ति तुक्वासि तोङ्साओ युङ्याड ।

२. छानलाम्पा लेमायु

पुङ्मायु ताया (६-८) ओ खिप्पादेड तायामिचिदा बान्तावा राई यडओ ह्युनाओ लेमायुचि तोक्मा मलि:

१. दोयुङ्ला, छाप्यायु ओन्कि यङ्खान लाम्पाआ तुक्वासि एन्मायु कि खिप्पायु
२. सान्लाओ छाप्लाबोप एम्मायड सिन्मेत कि सेङ्लो लुमा चेप्पाभुङ
३. थाप्सङ्मि ओन्कि साप्तेनकोप अखाङ्मायु ओन्सा एन्नुओ बान्तावा यडओ याङ्मायु कि लुमायु
४. यङ्खान्मि खाम्मा ओन्कि तुक्वासिओ दुमदा नुच्छेओ कुङदुम

५. यङ्खान सिकि कि यङ्मि चिन्मायुओ निम्पाङ खालाक्ओ खान्नुवो खाङ्मायुओ याङ्मा
६. यङ्मि चेप्मायुओ दुमदा दुमफोङ्मावो कुङ्दुमसुदाओ मिचिनङ लुमा
७. लाम्मायु कि चिन्मायु कोमओ चोक्मायु एम्सा तुक्वासि दुमफोङ्मा कि चाम्माखाङ्मा
८. नङ्वाकाचिएम चिन्मायु ओन्कि खाङ्मायु लाम्पा मिचिनङ एम्मा कि यङ्मि चाअत्मायु फोङ्मा
९. तोक्मायु कि मिचिमिन्मा बोधआ निम्पाङ खिप्मायु खाम्मा प्रकार्यलाम यङओ याङ्मा
१०. यङ्मि काचिचिन्मादा नङ्वाएम्मा कि लोमाफोङ्मायु मिचिनङ सिकिओ याङ्मा
११. प्रयोजना कि बेनओन्सामि यङ्मि याङ्मा ।

३. (क) दुङलाम चिन्मायु तोक्मायु (दुङ ६)

एन्मायु कि चेप्मायु

चिन्मायु तोक्मायु	चिन्मायु तोक्मायुओ पोन्मायुदुम
१. निचिआ मयङाओ, अखाओ, एनाओ कि अदुत्ताओ भुङदा हान्माचेप्मायु, यायोक्विहान कि सेन्मायुदुम मुमा	१.१ निचिआ मयङाओ दुम नुलोक एन्मा १.२ निचिआ मयङाओ दुमदा कुङ्दुम पमा १.३ खाओ, एनावो कि याङ्मायुवो तुक्वासिओ दोयुङ्ला फोङ्मा १.४ तुक्वासिदा युङओ ओन्सामि हान्मचुप्मायु ओन्कि यायोक्विहान मुमा १.५ तुक्वासि एनाओ दुमदा मिचिनङ एम्मा कि सेन्मा
२. सानुङ्वा कि बेनओन्सामि दोयुङ्ला यङ्खान मुमा	२.१ नुचेपओ सान्ला याङ्सा दोयुङ्ला चेप्मायु पमा २.२ सानुङ्वा कि बेनओन्सामि आप्पिओ मिचिनङ खाङ मुमा २.३ सानुङ्वा कि बेन खाङ्सा हवालप यङ्खान मुमा
३. खिपलाम्पा सानुङ्वादा युङ्माकि यायोक्विहान कि यायोक् मुमा	३.१ खाक्को छाङ तुक्वासि कि खुक्छेट मिन्मादाङ्का एन्मा ३.२ तुक्वासि कि खुक्छेटओ बुयाओ मिन्मा कि देङ्दाओ मिन्मा मुमा ३.३ खिपलाम तुक्वासिदा युङ्सा यायोक्विहान कि यायोक्दुम मुमा ३.४ तुक्वासि, खुक्छेट कि मना सिन्मा ३.५ तुक्वासि ओन्कि खुक्छेटदा कायुङ काचिकामुचि काचिखाङ दुम फोङ्मा ३.६ तुक्वासिदा युङ्माकि दोयुङ्ला खासेन एम्मा
४. यङ्खानओ खालाक खाङमुमा तुक्वासि एन्माकि कुङ्दुम खाङ मुमा	४.१ यङ्खानओ भाराक लाम्पादाङ्का खाङ्मुमायु एन्मा ४.२ यङ्खान लाम्पा बुयुफोङ तुक्वासिदा युङ्माकि कुङ्दुम खाङ मुमा ४.३ यङ्खानओ खालाक खाम्माचि याङ्सा मो दुमदा मिचिनङ लुमा
५. तुक्वासि एन्माकि मोसोओ सुन्दुम, यङ्खान कि चुक्दुम यङ्मा	५.१ खालाकओ तुक्वा दुमदा मुमायु दुमफोङ्मा नुलोक एन्मा ५.२ तुक्वासि यङ्पेनओ सुन्दुम फाम्मायु मुसा मिचिनङ लुमा ५.३ तुक्वादा युङ्मायुकि कुङ्दुम पमा ५.४ खालाक तुक्वासि कि खुक्छेटओ यङ्खान तोक्मा ५.५ तुक्वासि कि खुक्छेटओ चुक्दुम खाङ मुमा

६. साप्टेनकोप, थाप्सइमि बेनओ खायड पमातोक्मा कि तोडओ कुडदुम खाडमुमा	६.१ साप्टेनदा याड्याडओ यड, थाप्सइमि कि थात्तुम्ओ यड्मा ६.२ साप्टेनकोप थाप्सइमि तुक्वा कि बेन सिन्मेत मुसा दुम फोड्मा ६.३ तुक्वासि कि बेनओन्सामि कुडदुम सिन मेत्मा
७. मिन्छाम ओन्कि नुछेदा पुक्चिखाम मुसा मना कि तुक्वासिओ खा छोप्मा	७.१ कोइ तुक्वा ओन्कि खुक्छेट एन्माकि दुम फोड्मा ७.२ मिन्छाम ओन्कि नुछेदा पुक्चिखाम मुसा तुक्वासि ओन्कि खुक्छेटओ थड्मा ७.३ सिन्मायु मनाचिओ सिन्मेत कि सावापोन यड्मा ७.४ मनाओ सावा खाड मुमा ।

खिप्मायु

चिन्मायु तोक्मायु	चिन्मायु तोक्मायुओ पोन्मायुदुम
१. छाप्मायु खाम्मा गति, यति कि अय तोड्सा खिप्मा	१.२ गद्य खिप निपाड गति, यति कि खाडमुसा खिप्मा १.३ खिपदा तोडओ सान्लाचि सेड्लो चेप्माभुड वालि खिप्मा
२. ढिवाड स्वरा कि वाइवेत खिप्मा मिन्मायु दुम तुप्मा	२.१ बेनओ खाड्सा ढिवाड स्वराआ खिप्मा २.२ ढिवाड स्वराओ गति पोन्मा २.३ खिपओ वाइवेत खिप्मा २.४ खिपदा निहित तुक्वासिओ तुप्मा वालि खिप्मा २.५ वाइवेत खिप्मायु तुक्वासिओ दुमदा खासेन-लामायु मुमा २.६ खिपदा निहित मिन्मायाक दुमफोड्मा वालि खिप्मा
३. छाप्मायु खाम्माओ खिप्मायु मिन्मा मुसा दोयुड्ला खासेन-लामायु मुमा	३.१ छाप्मायु खाम्मा खिप्मा तुक्वासि सिन्मा ३.२ छाप्मायु खिपदा मयाक्याडओ मेत्कावा, खिप्मा एम्मायु, खुक्छेट कि खुक्छेटपेलेम सिन्मा ३.३ तोड्साओ खिपदा पुक्चिखाम मुसा खासेन-लामायु मुमा ३.४ छाप्मायु खाम्मा खिप्मा मिन्मायु तुप्मा
४. व्यावहारिक कोड्छापओ तुक्वासि कि ढाँचा सिन्मा	४.१ छाप्लाहान, खाड्चोप, बुन्मायु वाको व्यावहारिक कोड्छाप मिन्मापाक्माकि खिप्मा ४.२ व्यावहारिक कोड्छापओ ढाँचा कि तोडकोड्छाप मिन्मायु वालि खिप्मा ४.३ अछड खिपओ तुक्वासि सिन्सा खिप्मा
५. मुद्रित ओन्कि विद्युतिय यड्खान्मि खाम्मा खिप्सा तुक्वासि सिन्मा	५.१ सेप खाड्सा खा छोप्मा ५.२ मुद्रित ओन्कि विद्युतिय खाम्मा नुलोक खिप्मा ५.३ मुद्रित ओन्कि विद्युतिय खाम्मा खिप्सा तुक्वासि ओन्कि यड्खान्ओ दुमदा खासेन-लामायु मुमा ५.४ मुद्रित ओन्कि विद्युतिय खाम्मादा खाड्मुमायु तुक्वासि चाहा लिओ ओन्सामि याड्सा खिप्मा
६. खालाकओ खिप्चिओ एम्मायु कि खुयुडुओ यड्खान सिन्मा	६.१ खिप खिप्सा खिपओ तोडकोड्छाप सिन्मा ६.२ खिप खिप्सा खिपलाम बेन सिन्मा ६.३ खिप खिप्सा खिपलाम सानुड्वा सिन्मा ६.४ खिपओ खायड मिन्मायु वालि खिप्मा

छाप्यायु

चिन्मायु तोक्मायु	चिन्मायु तोक्मायुओ पोन्मायुदुम
१. नुच्छेओ खिप ओन्कि थुइत्मुडओ लासाछाप्या कि एन्छाप्या	१.१ नुच्छेओ खिप माआइलो थुइत्मुडओ लासाछाप्या मुमा १.२ नुच्छेओ खिप माआइलो थुइत्मुडओ एन्माछाप्या मुमा
२. खिपदा तोइओ नइवा सान्लाओ तुप्यड छाप्या, सान्लाओ एम्मायु सिन्मा कि याइलादा याइमा	२.१ खिपदा तोइओ नइवा सान्लाओ तुप्यड छाप्या २.२ खिपदा तोइओ सान्लाओ एम्साउ सिन्मा २.३ नइवा सान्लाओ अफान होड वात्ति याइलादा याइमा २.४ पर्यायवाची, विपरीतार्थी, फाम्मायुमि ओन्कि दोयइलाओ नुलोक याइमा
३. आप्पिआ एनाओ, खाओ कि दुत्ताओ खुक्छेट माआइलो खाम्माओ छाप्यायु खा छोप्पा	३.१ आप्पिआ एनाओ, खाओ कि दुत्ताओ खुक्छेट माआइलो खाम्माओ छाप्यायु खा छोप्पा ३.२ खालाक सेप कि सिन्छापओ खा छोप्पा
४. तोइओ खिपदा आधारित खासेनओ लामायु छाप्या	४.१ तोइओ खिपदा आधारित खासेनओ लामायु छाप्या ४.२ तोइओ खिपओ खुक्छेटचि अपेलेम तोइसा छाप्या ४.३ खिपदा तोइओ मेत्कावाचिओ नइ तयारा मुसा काचिखाड खा छोप्पा ४.४ तोइओ खिपओ फुरु कि खायड छाप्या
६. तोइसाओ छाप्यायु सिन्मेत कि कात्छापओ ओ खान्नुलो याइमा	५.१ हाप्दावा, नान्यु, खासेनओ खान्नुलो याइसा याइला कोइछाप मुमा ५.२ तोइसाओ कात्छापओ खान्नुलो याइमा

३. (ख) दुडलाम चिन्मायु तोक्मायु (दुड ७)

एन्मायु कि चेप्पायु

चिन्मायु तोक्मायु	चिन्मायु तोक्मायुओ पोन्मायुदुम
१. खालाक तुक्वाओ फेदुम एन्माकि कुडदुम खाडमुमा	१.१ खाओ, एनाओ कि दुत्ताओ तुक्वासिओ दोयइला फोइमा १.२ निचिआ मयडाओ दुम नुलोक एन्माकि कुडदुम पमा १.३ कोइ छाड तुक्वाओ एन्दुम, एन्दुमफेमा मुमा १.४ तुक्वासिओ दुमदा मिन्मायु एम्सा खासेन-लामायु मुमा
२. सानुइवा कि बेनओन्सामि दोयइला यइखान मुमा	२.१ सानुइवा कि बेनओन्सामि दोयइला मिन्मादुम पमा २.२ निचिआ चेप्पायु तुक्वासि नुलोक एन्माकि कुडदुम पमा २.३ सानुइवा, बेनओन्सामि नुचेपओ सान्ला याइसा हवालप यइखान मुमा
३. खिपलाम सानुइवामा आधारित यायोक्विहान कि हान्माचेप्पायु	३.१ तुक्वासि माआइलो खुक्छेटओ वुमिन्मासि कि देडमिन्मासि मुमा ३.२ खिपलाम सानुइवामा पुक्चिखाम मुसा खासेन-लामायु मुमा ३.३ तुक्वासि माआइलो खुक्छेट फुरुदा चेप्पायु मुमा ३.४ तुक्वासि माआइलो खुक्छेटदा पुक्चिखाम मुसा मेत्कावाओ चेप्यड ओन्कि हाक्काड मुमा ३.५ खिपलाम तुक्वासिदा पुक्चिखाम मुसा यायोक्विहान कि हान्माचेप्पायु
४. यइखानओ खालाक लाम्पादाइका	४.१ रेडियो, टेलिभिजन ओन्कि नि यइखान लाम्पादा खाइमुसा तुक्वासि एन्माकि कुडदुम पमा

चेप्पायु तुक्वासि एन्माकि कुडदुम पमा	४.२ खालाक यड्खान लाम्पाचिदा आप्पिओ मिचिनड खाड मुसा रम वात्ति चेप्पा
५. खालाकओ चेप्पायुओ एमकोड्छाप ओन्कि सुन्दुम फाम्मायु मुसा	५.१ चेप्पायुओ एमकोड्छाप कि सुन्दुम सिन्मा ५.२ तुक्वासिओ सुन्दुम फाम्मायु मुसा मिचिनड खाड मुसा
६. खालाक तुक्वादा मुमायुड चेप्पायु ओन्कि लोकालोदा भागा लाप्सा अछड दुम लुमा	६.१ चेप्पायु ओन्कि लोकालोदा भाराक्का भागा लाप्सा ६.२ चेप्पायु ओन्कि लोकालोओ सुन्दुम कि एमकोड्छाप फाम्मायु मुसा खाड मुसा
७. साप्टेनकोप, थाप्सड्मि बेनओन्सामि तोडओ कुडदुम खाडमुसा	७.१ साप्टेनकोप थाप्सड्मि बेनओन्सामि यड्मि कुडदुम पमा ७.२ साप्टेनदा याड्मायु यड, थाप्सड्मिहिलि, थात्तुमओ दुमदा यड्मा ७.३ यड्मि मान्तोड वात्ति लुन्लो तोडओ यडओ याड्मा
८. मिन्छाम माआड्लो नुच्छेदा पुक्किखाम मुसा नुच्छेओ तुक्वासिओ खा छोप्पा	८.१ कोड तुक्वा ओन्कि खुक्छेट एन्माकि सानुड्वा माआड्लो तुक्वासिओ खा छोप्पा ८.२ खाड मुसाओ तुक्वाओ दुमदा दोयुड्वा एम्मा

खिप्पायु

चिन्मायु तोक्मायु	चिन्मायु तोक्मायुओ पोन्मायुदुम
१. छाप्यायु खाम्मा गति, यति कि अय तोड्सा खिप्पा	१.२ गद्य खिप गति, यति कि बुयुफोडसुददा खिप्पा
२. तोड्साओ बेनदा खिप खिप्सा खिप्पायु गति पोन्मा	२.१ तोड्मायु बेनहुददा खिपओ ढिवाड साक्माआ खिप्पा २.२ गति पोन्मायु वात्ति खिपओ ढिवाड साक्माआ खिप्पा
३. खिप खिप्सा खासेन-लामायु मुसा	३.१ खिप खिप्सा खिपओ एमकोड्छाप, तुक्वासि कि मिन्मासि सिन्मा ३.२ खिप युग्म कि भुडदा खिप्पा ३.३ खिपदा मयाक्याड्ओ मेत्कावा माआड्लो खुक्छेटओ सिन्मा ३.४ खिपदा निहित खायड लोकमा ३.५ खासेन-लामायु रम वात्ति तोड्साओ खिप खिप्पा ३.६ खिप खिप्सा खासेन एम्मा
४. खिप खिप्सा सान्लाभुड पोन्मा	४.१ खिपदा तोड्ओ नड्वा सान्ला सिन्मा ४.२ खिपदा तोड्ओ सान्लाचि सेड्लो चेप्पाभुड मुसा ४.३ खिपदा तोड्ओ नड्वा सान्लाओ तुप्पडबोध मुसा याड्वादा याड्मा ४.४ खालाक खिप्यखाम्मा खिप्सा सान्लाभुड पोन्मा
५. मुद्रित ओन्कि विद्युतिय खाम्मा खान्तुलो खिप्पा	५.१ मुद्रित ओन्कि विद्युतिय खाम्मा याड्वा वात्ति खिप्पा ५.२ मुद्रित ओन्कि विद्युतिय खाम्मामा निहित टोप्पाड भाव सिन्मेत मुसा खिप्पा ५.३ मुद्रित ओन्कि विद्युतिय खाम्मा चानुमा लाप्पा वात्ति खिप्पा

६. तुक्वासिओ यइपेन कि छेन्लेखा मुसा खिप्पा	६.१ खिप्यखाम्माओ गहन सान्दुसान मुसा तुक्वासिओ फुरु लात्मा ६.२ खालाकओ खिप खिप्पा खायड बोध मुमा ६.३ खिप्यखाम्मा खिप्पा तुक्वासिओ यइपेन कि छेन्लेखा मुमा
७. व्यावहारिक छाप्याओ अयुवा, तुक्वासि कि ढाँचा लाम्मा वात्ति खिप्पा	७.१ व्यावहारिक छाप्याओ ढाँचा कि अयुवा सिन्मेत मुसा खिप्पा ७.२ छाप्याहान, खाइचोप, बुत्मायु, सावानड वाको व्यावहारिक कोइछाप नुलोक खिप्पा

छाप्यायु

चिन्मायु तोक्मायु	चिन्मायु तोक्मायुओ पोन्मायुदुम
१. नुच्छेओ खिप ओन्कि थुइत्भुडओ लासाछाप्या ओन्कि एन्माछाप्या मुमा	१.१ नुच्छेओ खिप ओन्कि थुइत्भुडओ लासाछाप्या मुमा १.२ सान्ला, याइला कि थुइत्भुडओ एन्माछाप्या मुमा
२. खिपदा तोइओ नइवा सान्लाओ तुप्यड छाप्या, सान्लाओ एम्साउ सिन्मा कि याइलादा याइमा	२.१ खिपदा तोइओ नइवा सान्लाओ तुप्यड छाप्या २.२ खिपदा तोइओ सान्लाओ एम्साउ सिन्मा २.३ सान्ला तुप्यड तोइ वात्ति याइलामा याइमा २.४ पर्यायवाची, विपरीतार्थी, अनेकार्थी, फाम्मायुइमायु, लेकामि/सालाम्माउ सान्ला ओन्कि दुम पाक्माओ तोइओ याइमा
३. एनाओ, खाओ कि दुत्ताओ खुक्छेट, वेन कि तुक्वासिओ छाप्यायु पोन्मालुमा	३.१ एनाओ, खाओ ओन्कि दुत्ताओ खुक्छेट, वेन कि तुक्वासिओ कुप्पा ३.२ एनाओ, खाओ ओन्कि दुत्ताओ खुक्छेट माआइलो तुक्वासिओ लाम्पा छाप्यायु खा छोप्पा ३.३ आप्पिदुत्मायुदा पुक्चिखाम मुसा खुक्छेट माआइलो तुक्वाओ मिन्छामि खा छोप्पा
४. खिपदा विद्यालाम लाम्पा सिन्मेत मुसा खासेन-लामायु मुमा	४.१ खिपदा आधारित खासेनओ लामायु छाप्या ४.२ तोइओ खिपदा खुक्छेट हालाम तोइसा छाप्या ४.३ खिपदा तोइओ मेत्कावाओ काचिखाड लुमा ४.४ तोइओ खिपओ छुक्लोछाप छाप्या ४.५ खिप खिप्पाकि खिपओ अछड छाप्या ।
५. कात्छापओ, तोइसाओ छाप्यायु सिन्मेत कि सङ्गति तोइसा याइला कोइछाप मुमा	५.१ नान्यु, खासेन्मायु, हाप्दावा, उद्गार, चोक्मायु कि कोम्मायु सिन्मेतओ सिन्मेत मुसा याइला माआइलो थुइत्भुडदा याइमा ५.२ लिम, पालाम कि आदर सङ्गति तोइसा याइला माआइलो थुइत्भुड कोइछाप मुमा ५.३ तोइसाओ कात्छापओ तोइओ याइमा
६. यइमि एमकोइछापओ बोध मुसा छाप्या	६.१ खिपदा तोइओ सान्लाछानओ सिन्मा ६.२ थुइत्भुडमा याइमा मलियाइओ वेन, भावओ सिन्मा ६.३ काल, पक्षओ तालाम्पा नुच्छेओ तुक्वाओ खा छोप्पा ६.४ सिन्छापओ तालाम्पा याइलाम्पा मुमा
७. तुक्वासिओ भाव पोन्मायु ओन्कि	७.१ खिपओ खायड ओन्कि भाव खाड मुमा

छेन्लेखा गर्न	७.२ खिपओ नुच्छेओ उद्धरणओ भाव थड्मा ७.३ खिपदा निहित तुक्वासिओ छेन्लेखा मुमा
८. व्यावहारिक छाप्ला गर्न	८.१ व्यावहारिक छाप्लालाम्पाओ छाप्लाहान, छाप्लाछोड, नुकोइला सावानाम, बुत्मायु तयारा मुमा ८.२ इमेल, म्यासेजओ याइमा निपाड खायड पमा
९. तुक्वासिदा पुक्चिखाम मुसा खाडमेति ओन्कि सायलुड छाप्ला गर्न	९.१ तुक्वासिदा पुक्चिखाम मुसा खाडमेति छाप्ला ९.२ सेपओ तालाम्पा खाडमेति छाप्ला ९.३ तुक्वासिदा पुक्चिखाम मुसा सायलुड कोइछाप मुमा

३. (ग) दुडलाम चिन्मायु तोक्मायु (दुड ८)

एन्मायु कि चेम्पायु

चिन्मायु तोक्मायु	चिन्मायु तोक्मायुओ पोन्मायुदुम
१. खालाक तुक्वाको चेप्युड एन्माकि यायोक्विहान ओन्कि हान्माचेम्पायु	१.१ खाओ, एनाओ र दुत्ताओ तुक्वासिओ दोयुइला खा छोप्मा १.२ निचिआ मयडाओ दुम नुलोक एन्माकि कुडदुम पमा १.३ खाओ, एनाओ र दुत्ताओ तुक्वासिदा हालामपेलेम रूपमा मिचिनड खाड मुमा १.४ तुक्वाओ एन्मायुचेप्युड कि एन्मायु दुमा फेमायु मुमा १.५ तुक्वासिओ तालाम्पा मिन्मायु एम्सा खासेन-लामायु मुमा
२. सानुइवा कि बेनओन्सामि दोयुइला यइखान मुमा	२.१ सानुइवा कि बेनओन्सामि दोयुइला चेम्पायु मुमा २.२ निचिआ मचेवाओ तुक्वासि नुलोक एन्माकि कुडदुम मुमा २.३ सानुइवा, बेनओन्सामि नुचेपओ सान्ला याइमा ह्वालिप यइखान मुमा
३. खिपलाम सानुइवादा आधारित यायोक्विहान, खासेन-लामायु कि हान्माचेम्पायु	३.१ तुक्वासि वा खुक्छेटओ बुमिन्मासि कि देडमिन्मासि मुमा ३.२ खिपलाम सानुइवामा पुक्चिखाम मुसा दोयुइला खासेन टुखाला मुमा ३.३ तुक्वासि ओन्कि खुक्छेट चुक्लोदा लुमा ३.४ तुक्वासि माआइलो खुक्छेटदा पुक्चिखाम मुसा मेत्कावाओ चेप्युड ओन्कि हाक्काड मुमा ३.५ खिपलाम तुक्वासिदा पुक्चिखाम मुसा यायोक्विहान कि हान्माचेम्पायु ३.६ खिपलाम सानुइवादा पुक्चिखाम मुसा खासेन-लामायु मुमा
४. साप्टेनकोप, थाप्सइमि बेन ओन्सामि कुडदुम जनाउन	४.१ हान्माचेम्पायु सानुइवादा साप्टेनकोप, थाप्सइमि बेन सिन्माकि कुडदुम खाडमुमा ४.२ साप्टेनदा याइयाइओ यड, थाप्सइमिहिलि दुमदा मिचिनड लुमा ४.३ यइमि खाइमायु बोध मुसा तोइओ यडओ याइमा
५. यइखानआ खालाक लाम्पादाइका चेम्पायु तुक्वासि एन्माकि लामायु दुम मुमा	५.१ रेडियो, टेलिभिजना ओन्कि नि यइखान लाम्पा खाइमुमा तुक्वासि नुलोक एन्माकि कुडदुम खाडमुमा ५.२ खालाक यइखान खिसडओ याइसा आप्पिओ मिचिनड खाड मुमा ५.३ यइखान खिसडदा लुमायु तुक्वाओ दुमदा हान्माचेम्पायु

६. खिपदा एमकोइछाप ओन्कि सुन्दुम फाम्मायु मुमा	६.१ खिपओ एमकोइछाप कि सुन्दुम सिन्मा ६.२ खिपदा सुन्दुम फाम्सा मिचिनड लुमा
७. खालाक तुक्वादा मुमायु चेप्मायु, लोकालोदा भागा लाप्सा आप्पिओ दुम पमा	७.१ चेप्मायु ओन्कि लोकालोओ एमकोइछाप कि सुन्दुम सिन्मा ७.२ चेप्मायु ओन्कि लोकालोदा खान्तुलोक भागा लाप्सा ७.३ चेप्मायु ओन्कि लोकालोओ सुन्दुम फाम्सा मिचिनड खाड मुमा
८. सिन्मायु तुक्वासिओ सायलुड खा छोप्मा	८.१ कोइ तुक्वा माआइलो खुक्छेट एन्सा सानुइवा माआइलो तुक्वासि हालाम तोइसा खा छोप्मा ८.२ खालाक हुपदा मनाओ सिन्मेत कि सावापोन यइमा ८.३ सिन्मायु तुक्वासिओ सायलुड खा छोप्मा ८.४ आप्पिओ लेन्कोलेन दोयुइला लाम्पा खा छोप्मा

खिप्मायु

चिन्मायु तोक्मायु	चिन्मायु तोक्मायुओ पोन्मायुदुम
१. छाप्यायु खाम्मा गति, यति कि अय तोइसा खिप्मा	१.२ गद्य खिप निपाड गति, यति कि ब्युफोडसुददा खिप्मा १.३ खिपदा तोइओ सान्लाचि सेइलो चेप्माभुड मुमा
२. ढिवाड साक्माआ खिप्मायु कि वाइवेत खिप्मा	२.१ तोइसाओ बेनहुददा खिपदा ढिवाड साक्माआ खिप्मायु मुसा गति पोन्मा २.२ तोइसाओ खिपदा वाइवेत खिप्सा खासेन-लामायु मुमा
३. तुक्वासिओ खिप्मायुबोध मुसा दोयुइला खासेन-लामायु मुमा	३.१ खिप खिप्सा खिपदा एमकोइछाप, तुक्वासि कि भाव बोध मुमा ३.२ खिप खिप्सा मेत्कावा कि खुक्छेटओ सिन्मा ३.३ खिपदा निहित खायड लोक्मा रम खिप्मा ३.४ तोइसाओ खिपदा खिप्मायुबोध मुसा सानुइवा कि बेनदा आधारित खासेन-लामायु मुमा
४. खाम्मा खिप्सा सान्लाभुड पोन्मा	४.१ खिपदा तोइओ नइवा सान्ला सिन्मा ४.२ खिपदा तोइओ नइवा सान्लाओ तुप्यडबोध मुसा याइमा ४.३ खालाक खाम्मा खिप्सा सान्लाभुड पोन्मा
५. मुद्रित मोहा डा विद्युतिय खाम्मा नुलोक खिप्सा तुक्वासि मुमा	५.१ मुद्रित ओन्कि विद्युतिय खाम्मा खिप्सा तुक्वासि बोध मुमा ५.२ मुद्रित ओन्कि विद्युतिय खाम्मादा निहित टोप्पाड तुक्वासि सिन्मा ५.३ मुद्रित ओन्कि विद्युतिय खाम्मादा खाइमुमायु तुक्वासि चाहा लिओन्सामि याइमा
६. खिप खिप्साकि तुक्वासिओ दुम फेमा कि दुम छेन्मा	६.१ खिप खिप्सा तुक्वासिओ खुक्छेटपेलेम लाम्मा ६.२ खिप खिप्सा तुक्वासिओ दुम फेमा कि छेन्लेखा मुमा ६.३ खालाकओ खिप खिप्सा खायड बोध मुमा
७. व्यावहारिक छाप्याओ तुक्वासि कि ढाँचा बोध मुमा	७.१ छाप्लाहान, छाप्लाछोड, खाइचोप, बुत्मायु, सावानड वाको व्यावहारिक कोइछापचि नुलोक खिप्मा ७.२ व्यावहारिक कोइछापओ ढाँचा कि एमकोइछाप बोध मुमा ७.३ तोइसाओ खिपओ तुक्वासि बोध लि वान्ति खिप्मा

छाप्यायु

चिन्मायु तोक्मायु	चिन्मायु तोक्मायुओ पोन्मायुदुम
१. नुच्छेओ खिप माआइलो थुइत्मुडओ लासाछाप्या कि एन्माछाप्या मुमा	१.१ नुच्छेओ खिप माआइलो थुइत्मुडओ लासाछाप्या मुमा १.२ सान्ला, याइला कि थुइत्मुडओ एन्माछाप्या मुमा
२. खिपदा तोइओ नड्वा सान्लाओ तुप्यड छाप्या, सान्लाओ एम्साउ सिन्मा कि याइलादा याइमा	२.१ खिपदा तोइओ नड्वा सान्लाओ तुप्यड छाप्या २.२ खिपदा तोइओ सान्लाओ एम्साउ सिन्मा २.३ नड्वा सान्ला तुप्यड होड वात्ति याइलादा याइमा २.४ पर्यायवाची, विपरीतार्थी, अनेकार्थी, फाम्मायुमि, समूहवाची, समावेशक, समावेश्य लघुतावाची, सङ्क्षिप्त, भारा सान्ला कि सालाम्माउ सान्ला ओन्कि दुम पाक्माको तोइओ याइमा
३. आप्पिआ एनाओ, खाओ कि दुत्ताओ खुक्छेट कि खाम्माओ छाप्यायु खा छोप्पा	३.१ आप्पिआ एनाओ, खाओ कि दुत्ताओ खुक्छेट ओन्कि तुक्वासिओ यङ्खान कुप्पा ३.२ आप्पिआ एनाओ, खाओ माआइलो दुत्ताओ खुक्छेट माआइलो तुक्वासिओ दुमदा छाप्यायु खा छोप्पा ३.३ खुक्छेट माआइलो तुक्वा मिन्छामओ लाम्पा खा छोप्पा
४. खिपदा आधारित खासेन-लामायु छाप्या	४.१ खिपदा आधारित खासेनओ लामायु छाप्या ४.२ तोइओ खिपओ खुक्छेट हालाम तोइसा छाप्या ४.३ खिपदा तोइओ मेत्कावाओ काचिखाड खा छोप्पा ४.४ तोइओ खिपओ फुरु छाप्या ४.५ तोइओ खिपदा यइमायड तुक्वासिओ दुम फेमा
५. कात्छापओ, तोइसाओ छाप्यायु सिन्मेत कि सङ्गति तोइसा याइला कोइछाप मुमा	५.१ छाप्यायु सिन्मेत (नान्यु, खासेन्मायु, हाप्दावा, अर्धविराम, उद्गार, चोक्मायु, कोम्छाप, बुयुफोड कि कोम्मायु) ओ सिन्मेत मुसा याइला माआइलो थुइत्मुडमा याइमा ५.२ लिम कि पालाम कोमओ सङ्गति तोइसा थुइत्मुड कोइछाप मुमा ५.३ तोइसाओ कात्छापओ तोइओ याइमा ५.४ मारडकोप होपछापओ छाप्या कि याइमा ५.५ पोटाछापओ छाप्या कि चेप्पाभुडओ याइमा
६. यइमि एमकोइछाप भुडओ बोध मुमा	६.१ खिपदा तोइओ सान्ला छानओ सिन्मा ६.२ थुइत्मुडदा याइमा ममुयाइओ बेन, भुड, भावओ सिन्मेत कि याइमा ६.३ बेन, भुड, भावओ आधारदा नुच्छेओ तुक्वाओ खा छोप्पा ६.४ विभक्तिओ सिन्मेत मुसा याइमा ६.५ सिन्छापआ लाम्पा याइलान्पा मुमा
७. तुक्वासिओ भाव पोन्मायु ओन्कि छेन्लेखा मुमा	७.१ खिपदा खायड माआइलो भाव वुँदादा खाड मुमा ७.२ खिपदा नुच्छेओ खाइलिओ भाव थइमा ७.३ खिपदा याक्ओ तुक्वासिओ छेन्लेखा मुमा

८. खायडमूलक व्यावहारिक छाप्या त्यारा मुमा	८.१ व्यावहारिक कोइछापदाओ छाप्लाहान, छाप्लाछोड, नुकोइला, बुत्मायु वाको व्यावहारिक कोइछाप त्यारा मुमा ८.२ इमेल, म्यासेजओ याइमायु कि खायड पमा ८.३ यइखानओ लाम्पा याइमा वात्ति खायड पकाप मुमा
९. तुक्वासिओ लाम्पादा खाडमेत्ति ओन्कि सायलुड छाप्या	९.१ तोइसाओ तुक्वासिओ टोप्पाड बुँदाचि कुप्पा ९.२ तोइसाओ बुँदादा तालाम्पा तुक्वासिओ थइमा ९.३ तुक्वासिदा पुक्चिखाम मुसा सायलुड छाप्या

४ (क) तुक्वासिओ हुप पेलेम कि पोन्मायु (दुड ६)

पेले म	विधा ओन्कि तुक्वासि	एन्मायु ओन्कि चेप्पायु	खिप्पायु	छाप्यायु	सान्ला भुड	कात्छाप कि यइमि एमकोइछाप	यइमि प्रकार्य	काचिलोन् टोक
१.	सालाम (हाइहोन भक्ति/ नीति परक)	१.१ तुक्वासिओ एन्मायु कि बोध १.२ खासेन-लामायु १.३ तुक्वासिओ मिन्मायु ओन्कि मिन्छाम १.४ तुक्वासिओ पोन्मायु माआइलो छाप्यारि १.५ तुक्वासिदा आधारित यायोक्विहान, खासेन एम्मायु १.६ एन्मायु चेप्यड	१.१. अयपेलेम खिप्पायु १.२ एमकोइछाप सिन्मेत कि सानुइवा बोध १.३ खिप्पो तुक्वासि बोध १.४ खासेन- लामायु	१.१ एन्माछाप्या १.३ खासेन- लामायु कि भाव पोन्मायु १.४ भाव छाप्या १.५ सान्ला १.६ तोइओ विधा माआइलो तुक्वा खाम्मा वात्ति खाडमेत्ति कोइछाप	१.१ पर्याय वाची सान्लाओ सिन्मेत कि याइमा	१.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा अकार कि मारुडकोप चेप्पाभुड (सान्लाओ बुदाउ कि कोम) १.२ नड पदओ लासाखाइमा १.३ बारानुड सान्लाओ सिन्मेत कि याइमा १.४ पुरुषवाचक कि खाइकावा बारानुड १.५ बारानुड पदओ नड ओन्कि क्रिया पदनेन सङ्गति कि याइमा	छुकफाड	८
२.	दोदुम (दोदुम)	२.१ एन्मायु कि तुक्वासि बोध २.२ मिन्मायु दुखाला कि बुयुफोड २.३ यायोक्विहान	२.१ वेनपेलेम ठिवाड साक्माआ खिप्पायु कि गतिपोन्मायु	२.१ खासेन- लामायु २.२ खुक्छेटपेलेम तोइमायु २.३ फुरु छाप्या	२.१ विपरीता थी सान्लाओ सिन्मेत	२.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा तोम्ला (सान्लाओ बुदाउ, कोम कि देड)	छामवोव	८

		कि खासेन-लामायु २.४ मेत्कावा सिन्मेत २.५ सायलुङ लाम्पा मिचिनङओ बुयुफोङ	२.२ वाइवेत खिप्मा कि यायोक्विहान २.३ एमकोङछाप, मेत्कावा कि खुक्छेट सिन्मेत २.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध २.५ खासेन टुखाला २.६ खासेन- लामायु	२.४ चेप्मासि छापमा २.५ शब्दभरण माआइलो फाम्मायुमि दोदुम छापमा २.६ तोङओ विद्या माआइलो तुक्वासिदा लाम्पा सायलुङ कोङछाप	कि याङ्मा	२.२ बारानुङ सान्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा		
३.	फेछाप (कला थाप्सङहि ल)	३.१ एन्मायु कि नङ्वा सान्ला सिन्मेत ३.२ एन्मायु कि एमकोङछाप सिन्मेत ३.३ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु ३.४ तुक्वासि कुप्मा कि खाङ मुमा ३.५ तुक्वा खाहुपदा आधारित ताया कि दुत्मायुओ चेप्यङ ३.६ खाओ, एनाओ कि दुत्मायुओ लाम्पा खुक्छेट चेप्यङ	३.१ बेनपेलेम ठिवाङ साक्माआ खिप्मायु कि गति पोन्मा ३.२ वाइवेत खिप्मा कि यायोक्विहान ३.३ एमकोङछाप सिन्मेत ३.४ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत ३.५ खिप्ओ तुक्वासि बोध ३.६ खासेन- लामायु	३.१ खासेन- लामायु कि तुक्वा पोन्मायु ३.२ खासेन टुखाला ३.३ एन्माछापमा ३.४ नङ कुप्मायु ३.५ थुङ्त्भुङलाम्पा माआइलो थुङ्त्भुङ छापमा ३.६ तोङओ विद्या माआइलो तुक्वासिदा आधारित सायलुङ कोङछाप	३.१ फाम्मायु सान्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा	३.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याङ्मा बुहि बुदाउ, कोम कि देङ) ३.२ नङ्चोङ सान्लाओ याङ्मा	मिचिनङ बुयुफोङ	८
४.	व्यावहारि क छापमा	४.१ एन्मायु कि एमकोङछाप सिन्मेत ४.२ तुक्वादा	४.१ बेनपेलेम ठिवाङ साक्माआ	४.१ खासेन- लामायु ४.२ छापमा ढाँचा	४.१ नुचेप कि	४.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याङ्मा बुकुङ (सान्लाओ	वालाम कि तावाङ	८

	(खिमदाओ छाप्लाहान)	आधारित संवेगात्मक बुयुफोड ४.३ तुक्वासिओ छेन्लेखा ओन्कि फुरु बुयुफोड ४.४ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु ४.५ एन्मायु कि मोसोओ लाम्पा खायड पमा	खिप्मायु कि गतिपोन्मायु ४.२ वाइवेत खिप्मा कि यायोक्विहान ४.३ एमकोड्छाप सिन्मेत ४.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध ४.५ खायड लाम्पा कि कुडदुम ४.६ खासेन- लामायु	कि सुन्दुम फाम्मायु ४.३ लामायुदुम छाप्ला ४.४ सानुड्वा कि चाहा लिओ लाम्पा खायडदुम कोड्छाप	बुत्मायु सान्लाओ सिन्मेत कि याड्मा	बुदाउ, कोम कि देड) ४.२ नड्चोड सान्लाओ सिन्मेत कि याड्मा (क) काचिओ लाम्पा नड्चोड		
५.	हाड्पोर्क् म (किरावाभु ड)	५.१ एन्मायु कि बोध ५.२ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत कि बुयुफोड ५.३ खासेन-लामायु ५.४ एन्मायु कि मनाओ चेप्यड ५.५ एन्मायु चेप्यड ५.६ यायोक्विहान कि मिन्लावा ५.७ कोड मनाओ मिन्छामि मनाभुड बुयुफोड	५.१ बेनपेलेम ठिवाड साक्माआ खिप्मायु कि गतिपोन्मायु ५.२ वाइवेत खिप्मा कि यायोक्विहान ५.३ एमकोड्छाप सिन्मेत ५.४ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत ५.५ खासेन- लामायु ५.६ मुद्रित खाम्मादाड्का तुक्वासि बोध	५.१ खुक्छेटपेलेम तोड्मायु ५.२ खासेन- लामायु ५.३ मनाओ पुक्चिखाम मुसा छाप्लायायु चाम्माखाड्मायु ५.४ फाम्मायुमि हाड्पोर्क्मि छाप्ला ५.५ नड कुप्मा ५.६ तोड्ओ विधा माआड्लो तुक्वासिदा आधारित सायलुड कोड्छाप	५.१ समावेश क- समावेश य सान्लाओ सिन्मेत कि याड्मा	५.१ काट्छापओ सिन्मेत कि याड्मा खुक (सान्लाओ बुदाउ, कोम कि देड) ५.२ छाप्लायायु सिन्मेतओ सिन्मेत कि याड्मा (नान्यु, खासेन सिन्मेत, हाप्दावा, उद्गार सिन्मेत, चोक्मायु सिन्मेत	फामायु कि सायाचो ड	८
६.	दोदुम	६.१ भुड एन्मायु कि	६.१ बेनपेलेम	६.१ खासेन-	६.१ दुम	६.१ काट्छापओ	साप्टेनक	८

	(मुन्दुम)	कुडदुम ६.२ तुक्वासिआ लाम्पा मिन्मायु टुखाला कि बुयुफोड ६.३ वाकुयुरड टेम्मा, खासेन-लामायु, यायोक्विहान, दोदुम कि खुक्छेट चेप्युड ६.४ मिन्लावा, मिन्छाम, दुमछड ६.५ फामायु, पकाप वाको तुक्वा खाहुप लाप्सा मिचिनड बुयुफोड	ढिवाड साक्माआ खिप्मायु कि गतिपोन्मायु ६.२ वाइवेत खिप्मा कि बोध ६.३ एमकोइछाप सिन्मेत ६.४ खासेनटुखाला कि लामायु सिन्मेत ६.५ सानुइवा तोइवो तोइओ चेप्युड	लामायु ६.२ खुक्छेटपेलेम तोइमायु ६.३ काचिखाड चेप्युड ६.४ फुरु छाप्मा ६.५ नुलोक चेप्मायु ६.६ कथापूरण कि फाम्मायुमि दोदुम छापमा ६.७ तोइओ विद्या माआइलो तुक्वासिदा आधारित सायलुड कोइछाप	पाक्माओ सिन्मेत कि याइमा	सिन्मेत कि याइमा खुक्ला (सान्लाओ बुदाउ, कोम कि देड) ६.२ सामान्य धातुओ सिन्मेत कि याइमा ६.३ काम्युडवेलाओ सिन्मेत कि याइमा	ोप सद्भाव कि फाकाफा	
७.	वादविवाद	७.१ एन्मायु कि मिन्मायु टुखाला ७.२ संवेगात्मक ताइकाछतसुददा लोमायुओ बुयुफोड ७.३ तुक्वासिओ फुरु यइमायु ७.४ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु ७.५ मिन्लावा कि बुयुफोड ७.६ तर्क, काइमु कि खण्डनमण्डन ७.७ दोयुइला यइखानओ पेलेमदा मिचिनड फोइमायु	७.१ बेनपेलेम ढिवाड साक्माआ खिप्मायु कि गतिपोन्मायु ७.२ एमकोइछाप सिन्मेत ७.३ वाइवेत खिप्मा कि यायोक्विहान ७.४ मेत्कावा कि खुक्छेट सिन्मेत ७.५ खिपओ तुक्वासि बोध	७.१ खुक्छेटपेलेम तोइमायु ७.२ फुरु छाप्मा ७.३ एन्माछापमा ओन्कि लासाछापमा ७.४ खासेन- लामायु ७.५ नड कुप्मायु ७.६ तोइसाओ अछोड कि ढाँचादा लोकालो छापमा	७.१ लेकामि / सालाम्म ।उसान्ला ओ सिन्मेत कि याइमा	७.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा बुकुड (सान्लाओ बुदाउ, कोम कि देड) ७.२ अभूत काल कि भूत कालओ सिन्मेत कि याइमा	चेप्मायु	८

		निम्पाड तोइसाओ ढाँचा कि सुन्दुमओ याइमायु	७.६ खासेन- लामायु					
८.	फेछाप (आप्पिओन)	८.१ एन्मायु कि यडसुन्दुम सिन्मेत ८.२ नि यडदाइका ताओ सान्ला सिन्मेत ओन्कि यइमायु ८.३ तुक्वासिदा आधारित हान्माचेप्मा ८.४ भाव सचेततासुद्दा यायोक्विहान कि खासेन-लामायु ८.५ तुक्वा खाहुपदा आधारित ताया, मित्मायु कि दुत्मायुओ चेप्यड ८.६ मिन्लावा, मिन्छाम माआइलो छापदारि	८.१ बेनपेलेम ढिवाड साक्माआ खिप्मायु र गतिपोन्मायु ८.२ वाइवेत खिप्मा कि यायोक्विहान ८.३ एमकोइछाप सिन्मेत ८.४ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत ८.५ खिप्ओ तुक्वासि बोध कि खासेन- लामायु ८.६ खायड लाप्मा	८.१ खासेन- लामायु ८.२ खासेन टुखाला ८.३ लासाछापमा ओन्कि एन्माछापमा ८.४ नड कुप्मायु ८.५ थुइत्भुडमि माआइलो थुइत्भुड छापमा ८.६ तोइओ विधा माआइलो तुक्वासिदा आधारित सायलुड कोइछाप	८.१ लघुतावा ची कि अनेकार्थी सान्लाओ सिन्मेत कि याइमा	८.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा (क, ख, संवर्णसुद्दा) ८.२ अपूर्ण पक्षओ सिन्मेत कि याइमा ८.३ झारा सान्लाओ सिन्मेत कि याइमा	मिन्मा मान्मिन्द ामा	८
९.	सालाम (साप्टेनको प)	९.१. एन्मायु कि तुक्वासिदा आधारित यायोक्विहान ९.२ अय सिन्मेत ९.३ खासेन-लामायु ९.४ खिपलाम सानुइवादा आधारित यायोक्विहान कि हान्माचेप्मा ९.५ तोइसाओ तुक्वा माआइलो	९.१. अयपेलेम खिप्मायु ९.२ सानुइवा बोध ९.३ खिप्ओ तुक्वासि बोध ९.४ भावबोध ९.५ खासेन- लामायु	९.१ लासाछापमा कि एन्माछापमा ९.२ गद्यदा फान्मा ९.३ सालाम छापमायु ९.४ खासेन- लामायु कि तोइसाओ पङ्क्तिओ भाव पोन्मायु	९.१ अयसुद्द ा सान्लाओ सिन्मेत कि याइमा	९.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा (च, संवर्णसुद्दा) ९.२ पूर्ण पक्षओ सिन्मेत कि याइमा ९.३ ह्वातेत याक्याइओ सान्ला सिन्मेत कि याइमा	सायानुत कि नुयड	८

		सानुड्वादा आधारित भाव चेप्यड		१.५ भाव छाप्या				
१०.	दोदुम (छा मिन्माताय I)	१०.१ एन्मायु कि सानुड्वा सिन्मेत १०.२ तुक्वासिओ तालाम्पा मिन्मायु टुखाला कि बुयुफोड १०.३ मेट्कावा सिन्मेत कि चेप्यड १०.४ खिपदा आधारित यायोक्विहान कि खासेन-लामायु १०.५ दोदुम यड्मायु कि खुक्छेट चेप्यड १०.६ मिन्लावा, मिन्छाम कि दुमछड	१०.१ बेनपेलेम ढिवाड साक्माआ खिप्मायु १०.२ वाइवेत खिप्मा कि यायोक्विहान १०.३ खासेन टुखाला कि लामायु सिन्मेत १०.४ सानुड्वा तोड्ओ चेप्यड	१०.१ खासेन- लामायु १०.२ खुक्छेटपेलेम तोड्मायु १०.३ फुरु छाप्या १०.४ नुवाक चेप्मायु १०.५ कुप्मायुओ तालाम्पा दोदुम छाप्या १०.६ तोड्ओ विधा माआड्लो तुक्वासिदा आधारित सायलुड कोड्छाप	१०.१ फाम्मायु मि सान्ला सिन्मेत कि याड्मा	१०.१ काट्छापओ सिन्मेत कि याड्मा (त, थ, संवर्णसुददा) १०.२ विभक्तिओ याड्मा १०.३ कर्ता कि कर्म कारकओ सिन्मेत कि याड्मा	सान्त्वना कि प्रोत्साह न	८
११.	व्याव हारिक छाप्या (छाप्लाछो ड)	११.१ एन्मायु कि यड्खान लाम्पा ११.२ तुक्वासिओ बोध ११.३ दोयुड्ला हान्माचेप्मा कि तुक्वासि बुयुफोड ११.४ यायोक्विहान ओन्कि खासेन- लामायु ११.५ सानुड्वा कि बेन तोड वात्ति व्यावहारिक बुयुफोड ११.६ ढाँचा सिन्मेत कि चेप्यड ११.७ एन्मायु कि	११.१ बेनपेलेम ढिवाड साक्माआ खिप्मायु कि गतिपोन्मायु ११.२ वाइवेत खिप्मा कि यायोक्विहान ११.३ एमकोड्छाप सिन्मेत ११.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध ११.५ खायड लोकमायु	११.१ छाप्या ढाँचा कि सुन्दुम फाम्मायु ११.२ खासेन- लामायु ११.३ तोड्साओ तुक्वादा छाप्लाछोड छाप्या	११.१ विपरीता थीं सान्लाओ सिन्मेत कि याड्मा	११.१ काट्छापओ सिन्मेत कि याड्मा (प, फ, संवर्णसुददा) ११.२ क्रियायोगीओ सिन्मेत कि याड्मा ११.३ नामयोगीओ सिन्मेत कि याड्मा	कोड्दुक्	८

		मिचिनडओ सङ्ग्रहमायु	११.६ खासेन- लामायु					
१२.	हाङ्पोर्क म (किरावा मना)	१२.१ एन्मायु कि टोप्पाङ टोप्पाङ तुक्वा माआङ्लो साखुबुक बोध १२.२ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत कि बुयुफोङ १२.३. एन्मायु कि मनाभुङ चेप्यङ १२.४ एन्मङ चेप्यङ १२.५ खासेन- लामायु, यायोक्विहान कि मिन्लावा १२.६ मिन्मायु टुखाला कि बुयुफोङ	१२.१ बेनपेलेम ढिवाङ साक्माआ खिप्मायु १२.२ वाङ्वेत खिप्मा कि यायोक्विहान १२.३ एमकोङ्छाप सिन्मेत १२.४ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत १२.५ प्रेरणा लोकमायु कि ढित्ताम तोङ्मायु	१२.१ खुक्छेटपेलेम तोङ्मायु १२.२ खासेन- लामायु १२.३ खासेन टुखाला ओन्कि यङ्पेन १२.४ मनाभुङदा पुक्चिखाम मुसा छाप्यायु चाम्माखाङ्मायु १२.५ फाम्मायुमि हाङ्पोर्कमि छाप्या १२.६ नङ कुप्मायु १२.७ तोङ्ओ विधा माआङ्लो तुक्वासिदा आधारित सायलुङ कोङ्छाप	१२. तावाङ् म सान्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा	१२.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याङ्मा (स, संवर्णसुद्दा) १२.२ संयोजकओ सिन्मेत कि याङ्मा १२.३ विस्मयादि बोधकओ सिन्मेत कि याङ्मा १२.४ निपातओ सिन्मेत कि याङ्मा १२.५ उपसर्गलाम्पा सान्ला टुखाला	कोङ्चा कोङ्मान् चा	८
१३.	सालाम (प्रकृति परक)	१३.१ एन्मायु र तुक्वासिदा आधारित चेप्मायु १३.२ अयबोध, यायोक्विहान कि खासेन-लामायु १३.३ भाव सिन्मेत, पोन्मायु कि हान्माचेप्मा १३.४ गद्यदा फान्मा कि मिन्लावा १३.५ कवितापुरण १३.६ नि सालामओ	१३.१ बेनपेलेम ढिवाङ साक्माआ खिप्मायु १३.२ एमकोङ्छाप सिन्मेत १३.३ सानुङ्वा बोध १३.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध १३.५ नि	१३.१ लासाछाप्या ओन्कि एन्माछाप्या १३.२ गद्यदा फान्मा १३.३ खासेन- लामायु कि भावपोन्मायु १३.४ फुरु छाप्या १३.५ कवितापुरण १३.६ एमकोङ्छापओ फाम्मायु	१३.१ भुङ वाचक सान्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा	१३.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याङ्मा १३.२ सङ्गतिओ सिन्मेत कि याङ्मा (क) लिम सङ्गति (ख) पालाम सङ्गति १३.३ प्रत्ययलाम्पा सान्ला टुखाला (आ, एनेन, चिडा, डा, डु, दाङ्का, तारि)	खाङ्मायु /संवर्धन	८

		एन्मायु कि भाव चेप्यड	सालामओ अयपेलेम लुमायु	१३.७ तोड्ओ विधा माआइलो तुक्वासिदा आधारित सायलुड कोड्छाप				
१४.	चेप्मायु	१४.१ एन्मायु कि पद ओन्कि पदावलीओ सिन्मेत १४.२ सुन्दुम फाम्मायु कि तुक्वासिओ बोध १४.३ संवेगात्मक सचेततासुद्दाको दोयुड्ला हान्माचेप्मा १४.४ यायोक्विहान र खासेन-लामायु १४.५ आदर्श अभिनय र तोड्ओ सुन्दुममा यड याइमा	१४.१ मिन्छामि, सानुड्वा कि तुक्वासिदा तालाम्पा अभिनयात्मक खिप्मायु १४.२ एमकोड्छाप सिन्मेत १४.३ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत १४.४ खिप्ओ तुक्वासिओ बोध कि खासेन- लामायु १४.५ चेप्मायुओ खण्डनमण्डन	१४.१ खुक्छेटपेलेम छापमा १४.२ फुरु छापमा १४.३ एन्माछापमा ओन्कि लासाछापमा १४.४ खासेन- लामायु १४.५ यड्पेन ओन्कि खासेन दुखाला १४.६ चेप्मायुपुरण १४.७ फाम्मायुमि चेप्मायु छापमा	१४.१ मौलिक कि तावार्डि म सान्त्लाओ सिन्मेत कि याइमा	१४.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा १४.२ याइला फान्मा	काचिपेन तुड्मायु	८
१५.	प्रबन्ध (प्रकृति चेप्यड)	१५.१ एन्मायु कि तुक्वासि बोध १५.२ तुक्वासिओ फुरु दुखाला कि यड्मायु १५.३ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु १५.४ तुक्वा खाहुपदा आधारित	१५.१ बेनपेलेम ढिवाड साक्माआ खिप्मायु १५.२ वाइवेत खिप्मा कि यायोक्विहान १५.३	१५.१ खासेन- लामायु कि तुक्वा पोन्मायु १५.२ लासाछापमा ओन्कि एन्माछापमा १५.३ नड कुप्मायु १५.४ थुइत्भुडपुरण	१५. पद ओन्कि पदावली ओ सन्मेत कि याइमा	१५.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा १५.२ याइला फान्मा	प्रतिपेले म	८

		ताया कि दुत्मायुओ चेप्यङ	एमकोङछाप सिन्मेत १५.४ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत १५.५ खिप्ओ तुक्वासिओ बोध १५.६ खायङ लोक्मायु	माआङ्लो थुङ्त्मुङ छापमा १५.५ तोङओ विधा माआङ्लो तुक्वासिदा आधारित सायलुङ कोङछाप				
१६.	दोदुम (साप्टेनको प)	१६.१ एन्मायु कि कुङदुम १६.२ मिन्मायु टुखाला कि बुयुफोङ १६.३ खासेन- लामायु, यायोक्विहान, दोदुम कि खुक्छेट चेप्यङ १६.४ मिन्लावा, मिन्छाम कि दुमछङ १६.५ सेपदोदुम चेप्यङ १६.६ रुहुमदुक सिन्मेत कि समाधानओ खिसङ खाङमुमा	१६.१ बेनपेलेम ठिवाङ साक्माआ खिप्मायु १६.२ वाङवेत खिप्मा कि यायोक्विहान १६.३ खासेन टुखाला कि लामायु सिन्मेत १६.४ तुक्वासिओ सानुङ्वा तोङओ चेप्यङ १६.५ काचिखाङ सेप कि मेत्कावा हाक्काङ	१६.१ खासेन- लामायु १६.२ खुक्छेटपेलेम तोङमायु १६.३ फुरु छापमा १६.४ टोप्पाङ चेप्मायु १६.५ मिन्लावा ओन्कि बुमिन्मासिआ तालाम्पा खुक्छेट पोन्मायु १६.६ तोङओ विधा माआङ्लो तुक्वासिदा आधारित सायलुङ कोङछाप	१६.१ फाम्मायु त्मक सान्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा	१६.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याङ्मा १६.२ भाव र तुप्यङ	काङ्मायु माआङ्ल ो यङ्चङ	८

४ (ख) तुक्वासिओ खाहुप पेलेम कि यङ्योम्मि (दुड ७)

क्र.सं	विधा ओन्कि तुक्वासि	एन्मायु ओन्कि चेप्मायु	खिप्मायु	छाप्मायु	सान्ला भुड	कात्छाप कि यङ्मि एमकोइछाप	यङ्मि प्रकार्य	काचिलोन् टोक
१.	सालाम (हाङ्होन साम्योक)	१.१ तुक्वासिओ एन्मायु, यायोक्विहान कि हान्माचेप्मा १.२ खासेन-लामायु १.३ तुक्वासिओ मिन्लावा ओन्कि मिन्छाम १.४ तुक्वासिओ पोन्मायु माआङ्लो छापदरि १.५ तुक्वासिदा आधारित खासेन दुखाला, लामायु सिन्मेत कि बुयुफोड १.६ तुक्वासिओ दोयुङ्ला सङ्गुङ्मायु	१.१ अयपेलेम खिप्मायु १.२ एमकोइछाप सिन्मेत १.३ सानुङ्वा बोध १.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध कि खासेन- लामायु	१.१ एन्मायु छापमा १.२ गद्यदा फान्मा १.३ खासेन- लामायु कि भावपोन्मायु १.४ खायड छापमा १.५ तोङ्ओ विधा माआङ्लो तुक्वासिदा आधारित सायलुड कोइछाप १.६ एमकोइछापओ फाम्मायु	१.१ पर्यायवा ची सान्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा	१.४ कात्छापओ सिन्मेत कि याङ्मा अकार कि मारङ्कोप चेप्माभुड (अ) (सान्लाओ पुड कि कोम) १.१ नड कि बारानुड पदओ पुनरावृत्ति १.२ नड र बारानुडकोमओ सङ्गति १.३ नड कि बारानुडओ काम्युडवेलानेनओ सङ्गति	विनम्रता	७
२.	दोदुम (दोदुम)	२.१ एन्मायु कि तुक्वा ओन्कि सानुङ्वा सिन्मेत २.२ मिन्मायु दुखाला कि बुयुफोड २.३ तुक्वासिओ दुमदा यायोक्विहान कि दुमछड २.४ दोदुमयङ्मायु कि खुक्छेट चेप्युड २.५ तुक्वासिदा	२.१ बेनपेलेम ठिवाड साक्माआ खिप्मायु २.२ वाइवेत खिप्मा कि यायोक्विहान २.३ एमकोइछाप, बेन, मेत्कावा कि	२.१ मेत्कावा सिन्मेत कि हाक्काड २.२ खुक्छेटपेलेम तोङ्मायु २.३ फुरु छाप्मा २.४ खासेन- लामायु, यङ्पेन २.५ शब्दभरण माआङ्लो फाम्मायुमि दोदुम	२.१ विपरीता थी सान्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा	२.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याङ्मा तोम्ला (सान्लाओ बुदाउ, कोम कि देड) २.२ नङ्चोड पदओ पुनरावृत्ति २.३ नङ्चोड कि विशेष्यविच सङ्गति २.४ सामान्य धातुओ सिन्मेत कि	नुमिन्मा	८

		आधारित सायलुड मिचिनड बुयुफोड २.६ तुक्वासि कि खुक्छेटदा आधारित मिन्लावा कि दुमछड २.७ मेत्कावा चेप्यड कि हाक्काड	खुक्छेट सिन्मेत २.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध	छाप्या २.६ तोड्ओ विधा माआइलो तुक्वा खाम्मादा आधारित सायलुड कोड्छाप		काम्युडवेलादा ओसोओ याड्मा २.५ क्रियाओ सिन्मेत कि याड्मा		
३.	चेप्मायु	३.१ एन्मायु कि मिन्लावा ३.२ एन्मायु कि खासेन दुखाला ३.३ संवेगात्मक सचेततासुद्धा तुक्वासिओ फुरु बुयुफोड ३.४ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु ३.५ तुक्वासिओ दोयुड्वा माआइलो नड्वाएम्मा चेप्मायु	३.१ मिन्छामि, सानुड्वा कि तुक्वासिओ तालाम्पा अभिनयात्मक खिप्मायु ३.२ एमकोड्छाप सिन्मेत ३.३ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत ३.४ चेप्मायु कि काड्मु	३.१ खुक्छेटपेलेम तोड्मायु ३.२ फुरु छाप्या ३.३ एन्माछाप्या ओन्कि लासाछाप्या ३.४ खासेन- लामायु ३.५ फाम्मायु चेप्मायु छाप्या ३.६ तोड्ओ विधा माआइलो तुक्वा खाम्मादा आधारित सायलुड कोड्छाप	३.१ लेकामि / पारिभाषि क सान्ताओ सिन्मेत कि याड्मा	३.१ काट्छापओ सिन्मेत कि याड्मा बुहि (सान्ताओ बुदाउ, कोम कि देड) ३.२ नान्यु, हाप्दावा, खासेन सिन्मेत, उद्गार सिन्मेत, चोक्मायु सिन्मेत, कोक्मायु सिन्मेतओ सिन्मेत कि याड्मा	छेम्मासि	८
४.	हाड्पोर्क् म (किरावाभु ड)	४.१ एन्मायु कि एमकोड्छाप सिन्मेत ४.२ सुन्दुम सिन्मेत ४.३ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत, मिन्मायु दुखाला कि बुयुफोड ४.४ मनाभुड चेप्यड ४.५ यायोक्विहान, खासेन-लामायु ओन्कि मिन्लावा	४.१ वेनपेलेम ठिवाड साक्माआ खिप्मायु ४.२ वाइवेत खिप्मा कि खासेन- लामायु ४.३ खुक्छेट टिपोट र फुरु ४.४ एमकोड्छाप	४.१ खुक्छेटपेलेम तोड्मायु ४.२ फुरु छाप्या ४.३ खासेन- लामायु ४.४ लेकावाडुवा चाम्माखाड्मायु ४.५ खाड्मेत्ति हाड्पोर्क्मि छाप्या ४.६ व्यक्तिवृत्त छाप्या	४.१ अनेकार्थी सान्ताओ सिन्मेत कि याड्मा	४.१ काट्छापओ सिन्मेत कि याड्मा बुकुड (सान्ताओ बुदाउ, कोम कि देड) ४.२ पद सङ्गति (क) लिम सङ्गति (ख) पालाम सङ्गति	प्रशंसा	८

		४.६ मित्मायु, मिन्छाम कि दोयुङ्ला छाप्दरि	सिन्मेत ४.५ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत ४.६ खायङ लोकमायु कि ढित्लाम तोङ्मायु					
५.	प्रबन्ध (नुयाम)	५.१ एन्मायु कि टोप्पाङ तुक्वासिलाम साखुबुक मित्मायु ५.२ तुक्वासिओ फुरु बुयुफोङ ५.३ यायोकविहान कि खासेन-लामायु ५.४ खुक्छेट कि फुरु चेप्यङ ५.५ दुत्मायु कि छेम्मासिओ चेप्यङ ५.६ कोङ तुक्वादा आधारित सायलुङ चेप्मायु, मिन्छाम माआङ्लो छाप्दरि	५.१ बेनपेलेम ढिवाङ साक्माआ खिप्मायु ५.२ वाङवेत खिप्मा कि यायोकविहान ५.३ एमकोङ्छाप सिन्मेत ५.४ खिप्ओ तुक्वासि सिन्मेत कि बोध ५.५ खायङ लोकमायु	५.१ एन्माछापमा ५.२ खुक्छेटपेलेम तोङ्मायु कि फुरु छापमा ५.३ खासेन- लामायु ५.४ तोङ्ओ तुक्वा अछोङमा चेप्यङ्मि छापमा ५.५ नङ कुप्मायु ५.६ तोङ्ओ विद्या माआङ्लो तुक्वासिदा आधारित सायलुङ कोङ्छाप	५.१ समावेश क- समावेश य सान्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा	५.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याङ्मा खुक (सान्लाओ बुदाउ, कोम कि देङ) ५.२ वर्तमान, भूत कि भविष्यत् बेनओ सिन्मेत कि याङ्मा		८
६.	व्यावहारि क छापमा (खिमदाओ छाप्लाहान)	६.१ एन्मायु कि एमकोङ्छाप सिन्मेत ६.२ सुन्दुम फाम्मायु ६.३ यायोकविहान कि खासेन-लामायु ६.४ खालाक लाम्पादाङ्का दोयुङ्ला लाम्पा खायङ पमा	६.१ वाङवेत खिप्मा कि यायोकविहान ६.२ एमकोङ्छाप सिन्मेत ६.३ खिप्ओ तुक्वासि बोध ६.४ खायङ लोकमायु	६.१ खासेन- लामायु ६.२ खासेन टुखाला ६.३ छापमा ढाँचा कि सुन्दुम फाम्मायु ६.४ लासायङ छापमा ६.५ खायङमुलक	६.१ शिष्टा चार कि सम्बोधन जन्य सान्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा	६.१ कात्छापओ सिन्मेत २ याङ्मा खुक्ला (सान्लाओ बुदाउ, कोम कि देङ) ६.२ अपूर्ण पक्षओ सिन्मेत कि याङ्मा ६.३ ह्वोतत लिसाओ सान्ला सिन्मेत कि याङ्मा	दुम तुप्मा	८

			६.५ खासेन- लामायु	खिपदा फाम्मायुमि कोइछाप ६.५ खायडमूलक सायलुड खिप कोइछाप				
७.	दोदुम (मुन्दुम)	७.१ एन्मायु कि हान्माचेप्मा ७.२ मिन्मायु टुखाला कि बुयुफोड ७.३ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु ७.४ दोदुमयड्मायु कि खुक्छेट चेप्यड ७.५ मिन्लावा कि मिन्छामदा आधारित बोध कि बुयुफोड	७.१ बेनपेलेम ठिवाड साक्माआ खिप्मायु ७.२ वाइवेत खिप्मा कि यायोक्विहान ७.३ एमकोइछाप, मेत्कावा कि खुक्छेट सिन्मेत ७.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध	७.१ मेत्कावा सिन्मेत कि हाक्काड ७.२ खासेन- लामायु ७.३ खुक्छेटपेलेम तोइमायु ७.४ फुरु छाप्मा ७.५ चेप्मासि कि छामबोबूमि छाप्मा ७.६ लासाछाप्मा, एन्माछाप्मा कि थुइत्भुड कोइछाप ७.७ खाडमेत्ति ओन्कि सायलुड दोदुम छाप्मा	७.१ दुम पाक्माओ सिन्मेत कि याइमा	७.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा खुक (सान्लाओ बुदाउ, कोम कि देड) ७.२ पूर्ण पक्षओ सिन्मेत कि याइमा	हाक्काड	८
८.	फेछाप (नि जात्मक)	८.१ एन्मायु कि यडसुन्दुम सिन्मेत ८.२ खासेन-लामायु कि यायोक्विहान ८.३ तुक्वा खाहुपदा आधारित तुक्वासिओ बोध कि दुत्मायुओ चेप्यड ८.४ मिचिनड लोक्मायु कि कुडदुम ८.५ मिन्लावा, मिन्छाम कि तुक्वा	८.१ बेनपेलेम ठिवाड साक्माआ खिप्मायु ८.२ वाइवेत खिप्मा कि यायोक्विहान ८.३ एमकोइछाप सिन्मेत ८.४ खुक्छेटपेलेम	८.१ खुक्छेटपेलेम तोइमायु कि फुरु टुखाला ८.२ खासेन- लामायु मि तोइसाओ पड्किओ पोन्मायु ८.३ थुइत्भुड्मि ओन्कि थुइत्भुड छाप्मा ८.४ नड कुप्मायु ८.५ फाम्मायुमि	८.१ लघुतावा ची सान्लाओ सिन्मेत कि याइमा	८.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा (क, ख संवर्णसुद्धा) ८.२ प्रत्ययओ सिन्मेत कि याइमा	अपेक्षा कि कोइचा	८

		चेप्यड	सिन्मेत ८.५ खायड लोकमायु	फेछाप छाप्या ८.६ तोइओ विधा वा तुक्वासिदा आधारित सायलुड कोइछाप				
९.	सालाम (साप्टेनको प)	९.१. एन्मायु कि तुक्वासिओ दुमदा दोयुइला कुडुदुम ९.२ अय सिन्मेत, यायोक्विहान कि खासेन-लामायु ९.३ खिपलाम खायड मिन्लावा ९.४ मिन्छामदा आधारित तुक्वा पोन्मायु ९.५ तोइसाओ तुक्वासिदा आधारित भाव चेप्यड ९.६ तुक्वासिदा आधारित खासेन दुखाला कि लामायु सिन्मेत	९.१ अयपेलेम खिप्मायु ९.२ एमकोइछाप सिन्मेत ९.३ सानुइवा बोध ९.४ खासेन- लामायु	९.१ खासेन- लामायु कि तोइसाओ पङ्क्तिओ भाव पोन्मायु ९.२ भाव छाप्या ९.३ खायड छाप्या ९.४ सालामओ एमकोइछापओ फाम्मायु ९.५ तोइओ विधा माआइलो तुक्वासिदा आधारित सायलुड कोइछाप	९.१ समूहवा चक सान्लाओ सिन्मेत कि याइमा	९.१ नामयोगीओ सिन्मेत कि याइमा ९.२ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा (च संवर्णसुद्धा) ९.३ क्रियायोगीओ सिन्मेत कि याइमा	ध्यानाक र्ण	८
१०.	चेप्मायु (चासुमको प, आपिर्का चमुमा)	१०.१ एन्मायु र सानुइवा सिन्मेत १०.२ मिन्मायु दुखाला कि संवेगात्मक सचेततासुद्धाओ चेप्यडात्मक बुयुफोड १०.३ तुक्वासिओ फुरु बुयुफोड १०.४ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु	१०.१ मिन्छामि, सानुइवा कि तुक्वासिओ तालाम्पा अभिनेयात्मक खिप्मायु १०.२ एमकोइछाप सिन्मेत १०.३ खुक्छेटपेलेम	१०.१ खुक्छेटपेलेम तोइमायु १०.२ फुरु छाप्या १०.३ एन्माछाप्या १०.४ खासेन- लामायु १०.५ फाम्मायुमि चेप्मायु छाप्या १०.६ चेप्मायुओ छामबोब छाप्या १०.७ तोइओ	१०.१ विपरीता र्थी सान्लाओ सिन्मेत कि याइमा	१०.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा (त, थ, संवर्णसुद्धा) १०.२ संयोजकको सिन्मेत कि याइमा १०.३ विस्मयादिबोधकओ सिन्मेत कि याइमा १०.४ निपातओ सिन्मेत कि याइमा	दुमछड सिन्मेत	७

			सिन्मेत १०.४ खिपओ तुक्वासि बोध १०.५ चेप्मायु काइमु कि खण्डनमण्डन	विधा माआइलो तुक्वासिदा आधारित सायलुड कोइछाप				
११.	दोदुम (छा मिन्माताय I)	११.१ एन्मायु कि तुक्वासिओ बोध ११.२ दोयुइला हान्माचेप्मा कि तुक्वासिओ बुयुफोड ११.३ मेत्कावा सिन्मेत, बेन, सानुइवा, काचिखाड सेप, खुक्छेट चेप्यड कि खुक्छेट तोइमायु ११.४ यायोक्विहान ओन्कि खासेन- लामायु ११.५ एन्मायु कि मिचिनडओ सइयइमायु	११.१ बेनपेलेम ठिवाड साक्माआ खिप्मायु ११.२ वाइवेत खिप्मा कि यायोक्विहान ११.३ सानुइवा, बेन, एमकोइछाप, मेत्कावा कि खुक्छेट सिन्मेत ११.४ खिपओ तुक्वासि बोध कि खासेन- लामायु	११.१ मेत्कावा सिन्मेत कि हाक्काड ११.२ खुक्छेटपेलेम तोइमायु ११.३ फुरु छाप्मा ११.४ खासेन- लामायु ११.५ चेप्मासि छाप्मा ११.६ एन्माछाप्मा ओन्कि थुइत्मुड कोइछाप ११.७ खिपओ तालाम्पा दोदुम छाप्मा ११.८ तोइओ विधा माआइलो तुक्वा खाम्मादा आधारित सायलुड कोइछाप	११.१ पर्याय वाची सान्लाओ सिन्मेत कि याइमा	११.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा (प, फ, संवर्णसुद्दा) ११.२ याइला फान्मा सिन्मेत कि याइमा (क) पालामओ तालाम्पा याइला फान्मा (ख) लिमओ तालाम्पा याइला फान्मा	तुच्चड	७
१२.	हाइपोर्क् म (किरावा मना)	१२.१ एन्मायु कि टोप्पाड टोप्पाड तुक्वासि बोध १२.२ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत कि बुयुफोड १२.३. एन्मायु कि पोक चेप्यड १२.४ खासेन-	१२.१ बेनपेलेम ठिवाड साक्माआ खिप्मायु १२.२ वाइवेत खिप्मा कि यायोक्विहान	१२.१ एमकोइछाप कि सुन्दुम सिन्मेत १२.२ खुक्छेटपेलेम तोइमायु १२.३ पोक् छाप्मा १२.४ फुरु छाप्मा १२.५ खासेन- लामायु	१२.१ लेकामि / सालाम्म Iउ सान्लाओ सिन्मेत कि	१२.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा (स, संवर्णसुद्दा) १२.२ उपसर्गालाम्पा सान्ला टुखाला	प्रेरणा	७

		लामायु, यायोक्विहान कि मिन्लावा १२.५ मिन्मायु टुखाला कि बुयुफोड	१२.३ एमकोइछाप सिन्मेत १२.४ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत १२.५ प्रेरणा लोक्मायु कि ढित्लाम तोइमायु	१२.६ फाम्मायुमि हाइपोक्मि छाप्मा १२.७ नड कुप्मायु १२.८ तोइओ विधा माआइलो तुक्वा खाम्मादा आधारित सायलुड कोइछाप	याइमा			
१३.	चेप्मायड	१३.१ एन्मायु कि कुडदुम १३.२ संवेगात्मक सचेततासुद्धा तर्कओ बुयुफोड १३.३ तुक्वासिओ फुरु बुयुफोड १३.४ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु १३.५ हान्माचेप्मा कि रुहुमदुक सिन्मेत १३.६ रुहुमदुक समाधानपरक दुमछड टुखाला कि यइमायु	१३.१ तुक्वासिओ तालाम्पा अभिनयात्मक खिप्मायु १३.२ एमकोइछाप सिन्मेत १३.३ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत १३.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध	१३.१ खुक्छेटपेलेम तोइमायु १३.२ फुरु छाप्मा १३.३ लासाछापमा १३.४ खासेन- लामायु ओन्कि चेप्मासि छाप्मा १३.५ नड कुप्मायु १३.६ तोइओ विधा माआइलो तुक्वासिदा आधारित सायलुड कोइछाप	१३. पप्मि सिन्मेत सान्लाचि	१३.१ कात्छापओ सिन्मेत २ याइमा सिन्मेत कि याइमा १३.२ प्रत्ययलाम्पा सान्ला टुखाला	सम्प्रेषण	७
१४.	निकोन्मा यु	१४.१ एन्मायु कि कुडदुम १४.२ खिपदा तालाम्पा खायड चेप्यड १४.३ तुक्वासिओ फुरु बुयुफोड १४.४ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु	१४.१ तुक्वा खाम्माओ ढिवाड साक्माआ खिप्मायु १४.२ तुक्वा खाम्माओ तालाम्पा बेन सिन्मेत	१४.१ कोन्मायुओ तुक्वासिओ हालामपेलेम छापमायु बुयुफोड १४.२ अछोइओ तालाम्पा तुक्वासिओ चेप्यड १४.३	१४.१ मौलिक कि तावार्ड म सान्लाओ सिन्मेत कि याइमा	१४.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा १४.२ सान्लाछान, बेन, लिम, पालाम, भाव, पक्षओ सिन्मेत कि याइमा	अवस्था चेप्यड	७

		१४.५ दुत्मायुओ तालाम्पा आप्पिओ थाप्सडहिलि चेप्यड १४.६ मिन्लावा ओन्कि मिन्छाममा आधारित परिवेशपरक चेप्यड	१४.३ एमकोड्छाप सिन्मेत १४.४ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत, टिपोट कि तोड्मायु १४.५ खिप्ओ तुक्वासि बोध कि खासेन- लामायु १४.६ खिप्ओ तुक्वासि बोध का खायड लोकमायु	आप्पिदुत्मायु तोड्मायु सायलुड छापारि १४.४ खासेन- लामायु				
१५.	गद्य सालाम (प्रकृति परक)	१५.१ एन्मायु कि तुक्वासि बोध १५.२ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु १५.३ तुक्वासिओ फुरु टुखाला कि यड्मायु १५.४ टोप्पाड तुक्वासि टिपोट कि बुयुफोड १५.५ तुक्वा खाहुपमा आधारित दुत्मायुओ चेप्यड १५.६ तुक्वासिओ भाव यड्पेन १५.७ टेन्पाड माआड्लो टेन छाम एन्मा कि बुयुफोड	१५.१ अयपेलेम खिप्मायु १५.२ एमकोड्छाप सिन्मेत १५.३ सानुड्वा कि भावबोध १५.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध कि खासेन- लामायु	१५.१ एन्माछापमा १५.२ खासेन- लामायु कि भाव चेप्यड १५.३ फुरु छापमा १५.४ खायड छापमा १५.५ एमकोड्छापओ फाम्मायु १५.६ तोड्ओ विद्या माआड्लो तुक्वासिदा आधारित सायलुड कोड्छाप	१५. लयात्म क सान्नाओ सिन्मेत कि याड्मा	१५.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याड्मा १५.२ याड्ला संश्लेषण कि छेन्लेखाओ सिन्मेत कि याड्मा १५.३ झारा सान्नाओ सिन्मेत कि याड्मा	परिमिन्छ ाम	७

१६.	व्यावहारिक छाप्या (सम्मान पत्र)	१६.१ एन्मायु कि एमकोइछाप सिन्मेत १६.२ ढाँचा कि सुन्दुम फाम्मायु १६.३ तुक्वासिओ दियुइला बुयुफोड कि हान्माचेप्मा १६.४ यइखान ओन्कि चेप्मायुओ लाम्पादा तोइओ यइसुन्दुमओ याइमायु १६.५ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु	१६.१ बेनपेलेम खिप्मायु १६.२ वाइवेत खिप्मा कि यायोक्विहान १६.३ एमकोइछाप, ढाँचा कि सुन्दुम सिन्मेत १६.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध १६.५ खायड लोकमायु १६.६ खासेन-लामायु	१६.१ खासेन-लामायु १६.२ खासेन टुखाला १६.३ छाप्या ढाँचा कि सुन्दुम फाम्मायु १६.४ लासायड छाप्या १६.५ सानुइवा, बेनओ तालाम्पा खायडमूलक खिप कोइछाप	१६.१फा म्मायुमि सान्ताओ सिन्मेत र याइमा	१६.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा १६.२ भाव माआइलो तुप्यडओ सिन्मेत कि याइमा १६.३ क्रियाओ सिन्मेत कि याइमा	सावधान ी	७
१७.	दोदुम (साप्टेनको प)	१७.१ एन्मायु कि हान्माचेप्मा १७.२ तुक्वासिओ तालाम्पा मिन्मायु टुखाला कि बुयुफोड १७.३ खासेन-लामायु, यायोक्विहान, दोदुमयइमायु कि खुक्छेट चेप्यड १७.४ मिन्लावा, मिन्छाम कि दुमछड	१७.१ बेनपेलेम ठिवाड साक्माआ खिप्मायु १७.२ वाइवेत खिप्मा कि यायोक्विहान १७.३ एमकोइछाप, मेत्कावा, बेन कि खुक्छेट सिन्मेत १७.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध १७.५ तुक्वासिदा आधारित	१७.१ मेत्कावा सिन्मेत कि हाक्काड १७.२ खुक्छेटपेलेम तोइमायु १७.३ फुरु छाप्या १७.४ खासेन-लामायु कि यइपेन १७.५ थुइत्मुड कोइछाप १७.६ दोदुममि नेन फाम्मायुमि दोदुम छाप्या १७.७ चेप्मासि कि छामबोब छाप्या	१७. पद ओन्कि पदावली ओ सिन्मेत कि याइमा	१७.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा	लोमाफो इमायु सोच	७

			खासेन टुखाला कि लामायु सिन्मेत	१७.८ आराङ्ओ दोदुम खोम्मायु कि छाप्मा				
--	--	--	---	--	--	--	--	--

४ (ग) तुक्वासिओ खाहुप पेलेम कि यङ्ग्योम्मि (दुङ ८)

पेले म	विधा ओन्कि तुक्वासि	एन्मायु ओन्कि चेप्मायु	खिप्मायु	छाप्मायु	सान्ला भुङ	कात्छाप कि यङ्गि एमकोङ्छाप	यङ्गि प्रकार्य	काचि लोन्टो क
१.	छामसाला म (हाङ्गोनस ोम)	१.१ एन्मायु कि तुक्वासिओ दुमदा मिन्मायु टुखाला कि हान्माचेप्मा १.२ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु १.३ तुक्वासिदा आधारित यायोक्विहान, खासेन टुखाला कि लामायु बुयुफोङ १.४ तुक्वासिओ दोयुङ्गला पुनर्कथन	१.१ अयपेलेम खिप्मायु १.२ एमकोङ्छाप सिन्मेत १.३ सानुङ्वा बोध १.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध कि खासेन- लामायु	१.१ एन्माछाप्मा १.२ खासेन- लामायु कि भाव चेप्युङ १.३ एमकोङ्छापओ फाम्मायु १.४ तोङ्ओ विधा माआङ्गलो तुक्वासिदा आधारित सायलुङ कोङ्छाप	१.१ लयात्म क सान्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा	१.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याङ्मा अकार कि मारङ्कोप सान्ला (अ) (सान्लाओ पुङ कि कोम) १.२ नङ सान्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा १.३ बारानङ सान्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा १.४ नङ कि बारानङ कोम्ओ सङ्गति १.५ नङ कि बारानङ ओ क्रिया पदनेनओ सङ्गति	सामर्थ्य	८
२.	दोदुम (बुसुयङ्गिरी म, लोक)	२.१ एन्मायु ओन्कि बेन कि हालाम सिन्मेत २.२ तुक्वासिओ हालामपेलेम बुयुफोङ २.३ मिचिनङ	२.१ बेनपेलेम ढिवाङ साक्माआ खिप्मायु २.२ वाङ्गेत खिप्मा कि खासेन-	२.१ काचिखाङ चेप्युङ कि हाक्काङ २.२ खुक्छेटपेलेम कुप्मायु कि तोङ्मायु २.३ फुरु छाप्मा	२.१ पर्यायवा ची सान्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा	२.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याङ्मा तोम्ला (सान्लाओ बुदाउ, कोम कि देङ) २.२ नङ्चोङ सान्लाओ सिन्मेत कि	सम्भा वना	८

		टुप्खाला, यायोक्विहान कि खासेन-लामायु २.४ दोदुमयइमायु माआइलो खुक्छेटचेप्यड २.५ मिन्छामदा आधारित मिन्लावा	लामायु २.३ एमकोइछाप, मेत्कावा कि खुक्छेट सिन्मेत २.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध कि खासेन- लामायु	२.४ खासेन- लामायु, यइपेन २.५ छामबोब छापमा २.६ एन्माछापमा ओन्कि थुइत्मुड कोइछाप २.७ तोइओ विधा माआइलो तुक्वा खाम्मादा आधारित सायलुड कोइछाप		याइमा २.३ नइचोड कि विशेष्यविच सङ्गति २.४ सामान्य, प्रेरणार्थक कि नइ धातुओ सिन्मेत कि याइमा		
३.	हाइपोर्की म (किरावाभु ड)	३.१ एन्मायु कि टोप्पाड तुक्वासि सिन्मेत ३.२ एमकोइछाप कि यइसुन्दुम सिन्मेत ४.३ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत, मिन्मायु टुखाला कि बुयुफोड ३.४ पोक्मि चेप्यड ३.५ यायोक्विहान, खासेन-लामायु ओन्कि मिन्लावा	३.१ बेनपेलेम ठिवाड साक्माआ खिप्मायु ३.२ वाइवेत खिप्मा कि खासेन- लामायु ३.३ एमकोइछाप सिन्मेत ३.४ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत ३.५ ठित्लाम तोइमायु कि बुयुफोड	३.१ खुक्छेटपेलेम तोइमायु ३.२ व्यक्तिवृत्त छापमा ३.३ फुरु छापमा ३.४ खासेन- लामायु ३.५ पोक् छापमा ३.६ फाम्मायुमि हाइपोक्मि छापमा ३.७ नइ कुप्मायु कि यइछ छापमा ३.८ तोइओ विधा माआइलो तुक्वा खाम्मादा आधारित सायलुड कोइछाप	३.१ विप रीतार्थी सान्लाओ सिन्मेत कि याइमा	३.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा बुहि (सान्लाओ बुदाउ, कोम कि देड) ३.२ क्रियाओ सिन्मेत कि याइमा ३.३ नान्यु, हाप्दावा, अर्धविराम, खासेन सिन्मेत, उद्गार सिन्मेत, चोक्मायु सिन्मेत, कोम्मायु सिन्मेत सिन्मेत	चाम्माख ाइमायु	८
४.	व्यावहारि क छापमा (व्याव सायिक छाप्लाहान	४.१ एन्मायु कि एमकोइछाप ओन्कि सुन्दुम सिन्मेत ४.२ एन्मायु र तुक्वा वस्तुमा	४.१ बेनपेलेम ठिवाड साक्माआ खिप्मायु ४.२ वाइवेत	४.१ तुक्वाओ नइ कुप्मायु कि फुरु खाइमुमायु ४.२ सानुइवा, बेन, चाहालिओ	४. भुड वाची सान्लाओ सिन्मेत कि	४.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा बुकुड (सान्लाओ बुदाउ, कोम कि देड)	आश्चर्य	८

	)	आधारित खासेन दुखाला ४.३ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु ४.४ खाओ, एनाओ कि दुत्मायुदा आधारित तुक्वा खाम्मादा दोयुङ्ला चेप्यङ	खिप्मा कि खासेन- लामायु ४.३ हाँचा कि एमकोङ्छाप सिन्मेत ४.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध ओन्कि खासेन- लामायु ४.५ खायङ लोकमायु कि कुडदुम	कि औचित्यका तालाम्पा खायङ्मि खिप कोङ्छाप ४.३ खासेन- लामायु ४.४ लासायङ छापमा	याङ्मा	४.२ लिम कि पालामओ तालाम्पा कर्ता कि काम्युङवेलाओ सङ्गति		
५.	फेछाप (आत्मपर क)	५.१ एन्मायु कि एमकोङ्छाप सिन्मेत ५.२ तुक्वासिओ फुरु बुयुफोड ५.३ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु ५.४ तुक्वासि टिपोट कि मौलिक बुयुफोड ५.५ खिपनेन तोङ्ओ ताया, मिन्मायु, दुत्मायु कि छेम्मासिओ चेप्यङ ५.६ कोङ्छाड तुक्वादा निजात्मक चेप्मायु, मिन्छाम माआङ्लो छाप्दारि	५.१ बेनपेलेम ठिवाड साक्माआ खिप्मायु ५.२ खासेन- लामायु ५.३ एमकोङ्छाप सिन्मेत ५.४ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत ५.५ खिप्ओ तुक्वासि बोध ५.६ भाव लोकमायु	५.१ तुक्वासिओ फुरु खाङ्मुमायु ५.२ खासेन- लामायु कि यङ्पेन ५.३ खासेन दुखाला कि लामायु छाप्मा ५.४ थुङ्त्मुङ छापमा ५.५ तोङ्ओ तुक्वासिदा मिन्छामि छाप्मा ५.६ नङ् कुप्मायु कि यङ्छ छाप्मा ५.७ थुङ्त्मुङ्पूरण ५.८ तोङ्ओ विधा माआङ्लो तुक्वा खाम्मादा आधारित सायलुङ् कोङ्छाप	५.१ समावेश क- समावेश य सान्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा	५.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याङ्मा खुक (सान्लाओ बुदाउ, कोम कि देङ्) ५.२ पूर्ण कि अपूर्ण बेनओ सिन्मेत कि याङ्मा	तुखुन कि सुदात	८

६.	दोदुम (मुन्दुम)	६.१ यङ्खान ओन्कि तुक्वासि बोध ६.२ तुक्वासिओ दोयुङ्ला चेप्यङ कि हान्माचेप्मा ६.३ यायोक्विहान ओन्कि खासेन- लामायु ६.४ सानुङ्वा कि बेन तोङ वात्ति मिचिनङ दुखाला कि चेप्मायु ६.५ एन्मायु कि मिचिनङओ सङ्गुङ्मायु	६.१ बेनपेलेम ठिवाङ साक्माआ खिप्मायु ६.२ वाङ्वेत खिप्मा कि खासेन- लामायु ६.३ एमकोङ्छाप, बेन, मेत्कावा कि खुक्छेट सिन्मेत ओन्कि काचिखाङ सेप ६.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध ६.५ खासेन दुखाला कि लामायु सिन्मेत	६.१ मेत्कावा सिन्मेत कि काचिखाङ हाक्काङ ६.२ खुक्छेटपेलेम तोङ्मायु ६.३ फुरु छापमा ६.४ खासेन- लामायु कि नुच्छेओ पङ्क्तिओ यङ्पेन ६.५ चेप्मासि कि छामबोब छापमा ६.६ एन्माछापमा, थुङ्गुङ कोङ्छाप ६.७ फाम्मायुमि दोदुम छापमा ६.८ तोङओ विघा माआङ्लो तुक्वासिदा आधारित सायलुङ कोङ्छाप	६.१ फाम्माय ङ सान्त्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा	६.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याङ्मा खुक्ला (सान्त्लाओ बुदाउ, कोम कि देङ) ६.२ अपूर्ण पक्षओ सिन्मेत कि याङ्मा	दुप्क्वा	८
७.	चेप्मायु	७.१ एन्मायु कि हान्माचेप्मा ७.२ मिचिनङ दुखाला कि बुयुफोङ ७.३ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु ७.४ तुक्वासिओ फुरु बुयुफोङ ७.५ तुक्वासिदा आधारित खासेन दुखाला कि लामायु सिन्मेत	७.१ बेनपेलेम ठिवाङ साक्माआ खिप्मायु ७.२ वाङ्वेत खिप्मा कि खासेन- लामायु ७.३ एमकोङ्छाप, मेत्कावा कि खुक्छेट सिन्मेत	७.१ मेत्कावा सिन्मेत ७.२ बेन चेप्यङ ७.३ फुरु छापमा ७.४ एन्माछापमा ७.५ खासेन- लामायु, चेप्मासि छापमा कि तुक्वासिदा आधारितदा यङ्पेन ७.६ तोङओ विघा माआङ्लो तुक्वा	७.१ अनेकार्थी सान्त्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा	७.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याङ्मा खुक (सान्त्लाओ बुदाउ, कोम कि देङ) ७.२ पूर्ण पक्षओ सिन्मेत कि याङ्मा	खाङ्लिसु ददाओ पुष्ट्याङ	८

			७.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध	खाम्मादा आधारित सायलुङ कोङछाप				
८.	सालाम (साप्टेनको प)	८.१ एन्मायु कि यङसुन्दुम सिन्मेत ८.२ तुक्वा खाहुपदा आधारित ताया, मित्मायु कि दुत्मायुओ चेप्यङ ८.३ साखुवुक, अलुङ ओन्कि मिचिनङ लोक्मायु कि कुङदुम ८.४ मिन्लावा, मिन्छाम कि तुक्वा चेप्यङ	८.१ अयपेलेम खिप्मायु ८.२ ढाँचा कि एमकोङछाप सिन्मेत ८.३ सानुङ्वा बोध ८.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध	८.१ एन्मायु छापमा ८.२ गद्यदा फान्मा ८.३ खासेन- लामायु कि भाव चेप्यङ ८.४ फुरु छापमा ८.५ तोङ्साओ पङ्क्तिओ भाव यङ्पेन ८.६ तोङ्ओ विधा माआङ्लो तुक्वासिदा आधारित सायलुङ कोङछाप	८.१ लघुतावा ची सान्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा	८.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याङ्मा (क, ख, संवर्णसुद्दा) ८.२ विभक्तिओ सिन्मेत कि याङ्मा	प्रसंशा	७
९.	प्रबन्ध (वाणिज्य)	९.१. एन्मायु कि तुक्वासिओ दुमदा दोयुङ्ला कुङदुम ९.२ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु ९.३ खिपलाम खायङ मिन्लावा ९.४ मिन्छाममा पुक्चिखाम मुसा टेप्मायु सानुङ्वा कि तुक्वा पोन्मायु ९.५ तोङ्साओ तुक्वा माआङ्लो सानुङ्वामा आधारित चेप्यङ	९.१ बेनपेलेम ठिवाङ साक्माआ खिप्मायु ९.२ एमकोङछाप सिन्मेत ९.३ सानुङ्वा बोध ९.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध कि खासेन- लामायु	९.१ तुक्वासिओ फुरु छापमा ९.२ खासेन- लामायु ९.३ खासेन तुखाला कि लामायु छापमा ९.४ एन्मायु छापमा ओन्कि थुङ्त्भुङ छापमा ९.५ तोङ्ओ तुक्वा खाहुपदा आधारित विश्लेष णात्मक छापमा ९.६ नङ कुप्मायु कि यङ्छ छापमा	९.१ लेकामि / पारिभा षिक सान्लाओ सिन्मेत कि याङ्मा	९.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याङ्मा (च, संवर्णसुद्दा) ९.२ सान्लाछानओ सिन्मेत र याङ्मा (क) क्रियायोगी (ख) नामयोगी (बेन, स्थान, रीति, होन्केप)	सुभाव	८

				१.७ तोड्ओ विद्या माआइलो तुक्वा वस्तुमा आधारित सायलुड कोइछाप				
१०.	मनोवाद	१०.१ एन्मायु कि सानुइवा सिन्मेत १०.२ तुक्वासिओ तालाम्पा मिचिनड टुखाला कि सवेगात्मक सचेतता सुद्धाओ बुयुफोड १०.३ तुक्वासिओ फुरु बुयुफोड १०.४ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु १०.५ मनोवादओ तुक्वासि छेन्मा कि बुयुफोड	१०.१ बेनपेलेम ढिवाड साक्माआ खिप्मायु १०.२ ढाँचा कि एमकोइछाप सिन्मेत १०.३ फुरु सिन्मेत १०.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध १०.५ सुन्दुम अनुसरण	१०.१ टोप्पाड टोप्पाड तुक्वासिओ नड कुप्मायु १०.२ खिपदा फुरु छापमा १०.३ एन्माछापमा १०.४ खासेन- लामायु १०.५ तोड्साओ अछोडदा मनोवाद छापमा	१०.१ पर्यायवा ची कि विपरीता थीं सान्लाओ सिन्मेत कि याइमा	१०.१ काट्छापओ सिन्मेत कि याइमा (त, थ, संवर्णसुद्धा) १०.२ संयोजक (सापेक्ष कि निरपेक्ष) ओ सिन्मेत कि याइमा १०.३ विस्मयादिबोधक (आश्चर्य, नडा नोमा, नडा छित्मा, शोक) ओ सिन्मेत कि याइमा १०.४ निपातओ सिन्मेत कि याइमा	रुहुमदुक ओ बुयुफोड	८
११.	दोदुम (छा मिन्माताय I)	११.१ एन्मायु कि एमकोइछाप सिन्मेत ११.२ सुन्दुम फाम्मायु ११.३ संवेगात्मक बुयुफोडसुद्धा दोयुइला हान्माचेप्पा ११.४ यइखान ओन्कि चेप्मायुओ लामदा तोड्ओ यइसुन्दुमओ याइमायु ११.५ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु ११.६ मेत्कावा सिन्मेत काचिखाड	११.१ बेनपेलेम ढिवाड साक्माआ खिप्मायु ११.२ वाइवेत खिप्मा कि खासेन- लामायु ११.३ एमकोइछाप सिन्मेत ६.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध ११.५ खायड लोकमायु	११.१ मेत्कावा सिन्मेत कि हाक्काड ११.२ बेन चेप्युड ११.३ फुरु छापमा ११.४ खासेन- लामायु कि तोड्साओ पइक्तिओ यइपेन ११.५ चेप्मासि कि छामबोबूमि छापमा ११.६ एन्माछापमा, थुइत्मुड कोइछाप ११.७ दोदुमपुरन ११.८ तोड्ओ	११.१ अनेकार्थी सान्लाओ सिन्मेत कि याइमा	११.१ काट्छापओ सिन्मेत कि याइमा (प, फ, संवर्णसुद्धा) ११.२ याइला फान्मा (क) लाम्ओ लाम्पा याइला फान्मा (ख) लिमओ तालाम्पा याइला फान्मा ११.३ झारा सान्लाओ सिन्मेत कि याइमा	सेन्मायु	७

		चेपयड	११.६ खासेन- लामायु	विधा माआइलो तुक्वासिदा आधारित सायलुड कोडछाप				
१२.	हाइपोक (हाइहोन)	१२.१ एन्मायु कि टोप्पाड तुक्वा माआइलो साखुबुक बोध १२.२ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत कि बुयुफोड १२.३. एन्मायु कि पोक चेपयड १२.४ एन्मायु छेन्लेखा १२.५ खासेन- लामायु, यायोकविहान, मिन्लावा १२.६ मिन्मायु टुखाला कि बुयुफोड १२.७ मिन्छामदा आधारित पोक चेपयड	१२.१ बेनपेलेम ठिवाड साक्माआ खिप्मायु १२.२ वाइवेत खिप्मा कि खासेन- लामायु १२.३ एमकोडछाप सिन्मेत १२.४ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत १२.५ प्रेरणा लोक्मायु कि ठित्लाम तोड्मायु	१२.१ खुक्छेटपेलेम तोड्मायु १२.२ फुरु छापमा १२.३ खासेन- लामायु १२.४ फाम्मायुमि हाइपोक्मि छापमा १२.५ नड कुप्मायु कि यडछ छापमा १२.६ पोक छापमा १२.७ तोड्ओ विधा माआइलो तुक्वासिदा आधारित सायलुड कोडछाप	१२.लेका मि /पारिभा षिक सान्लाओ सिन्मेत कि याड्मा	१२.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याड्मा (स, संवर्णसुद्धा) १२.२ उपसर्ग	इच्छा	७
१३.	सालाम (प्रकृति परक)	१३.१ एन्मायु कि कुडदुम १३.२ अयबोध कि ठाँचा सिन्मेत १३.३ तुक्वासिओ फुरु बुयुफोड १३.४ यायोकविहान कि खासेन-लामायु १३.५ तुक्वासिदा आधारित हान्माचेप्पा १३.६ तोड्ओ तुक्वासिओ पोन्मायु	१३.१ अय कि एमकोडछाप सिन्मेत १३.२ भाव सिन्मेत कि खासेन- लामायु १३.३ खिप्ओ तुक्वासि बोध १३.४ खायड सिन्मेत कि कुप्मायु	१३.१ तुक्वासि पोन्मायु १३.२ खासेन- लामायु कि भाव पोन्मायु १३.३ आप्पिओ छेम्मायुआ तालाप्पा मिन्मायु टुखाला कि छापमा १३.५ तोड्ओ विधा माआइलो तुक्वासिदा	१३. पप्पि सिन्मायु सान्लाचि ओ सिन्मेत कि याड्मा	१३.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याड्मा १३.२ प्रत्ययओ सिन्मेत कि याड्मा	विनय शीलता	७

				आधारित सायलुड कोइछाप				
१४.	लेन्छाप	१४.१ एन्मायु कि कुडदुम १४.२ तुक्वासिओ फुरु बुयुफोड १४.३ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु १४.४ आप्पिदुत्मायुओ तालाम्पा आप्पिओ थाप्सडहिलिओ सिन्मेत कि बुयुफोड १४.५ अलुड मान्यताओ सिन्मेत कि चेप्मासि बुयुफोड	१४.१ मिन्छामि, सानुड्वा कि तुक्वासिओ तालाम्पा ढिवाड साक्माआ खिप्मायु १४.२ एमकोइछाप सिन्मेत १४.३ खुक्छेटपेलेम सिन्मेत १४.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध कि खासेन- लामायु १४.५ खुक्छेट ओन्कि सानुड्वाओ अपेलेम खाडमुमा	१४.१ खुक्छेटपेलेम तोइमायु १४.२ फुरु छापमा १४.३ एन्माछापमा १४.४ खासेन- लामायु १४.५ तोइओ विधा माआइलो तुक्वा खाम्मादा आधारित सायलुड कोइछाप	१४.१ मौलिक कि तावाङ्गि म सान्लाओ सिन्मेत कि याइमा	१४.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा (पद योग कि वियोग) १४.२ सान्लाछान, बेन कि पक्ष, लिम, पालाम पुनरावृत्ति	लेन्कोले न चेप्युड	७
१५.	निकोन्मा यु	१५.१ एन्मायु कि तुक्वासि बोध १५.२ बाराबोरि सानुड्वा कि खाहुप्आ तालाम्पा तुक्वासिओ हाक्काड १५.३ तुक्वासिओ फुरु टुखाला कि यइमायु १५.४ यायोक्विहान	१५.१ बेनपेलेम ढिवाड साक्माआ खिप्मायु १५.२ एमकोइछाप सिन्मेत १५.३ सानुड्वा बोध	१५.१ खासेन- लामायु १५.२ आप्पिआ मुमायु कोन्मायुओ हालामपेलेम छापमा १५.३ नुच्छेओ अछोइओ तालाम्पा तुक्वासिओ	१५.१ पद ओन्कि पदावली ओ सिन्मेत कि याइमा	१५.१ कात्छापओ सिन्मेत कि याइमा १५.२ याइला सिन्मेत कि याइमा	तुक्वा पोन्मायु	७

		कि खासेन-लामायु १५.५ तुक्वासि कुप्मा कि खाडमुमा १५.६ तुक्वा खाहुपदा आधारित ताया कि दुत्मायुओ चेप्यड	१५.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध खासेन- लामायु	चेप्यड				
१६.	व्यवहारि क छाप्मा (टोड्कामि छाप्लाहान)	१६.१ एन्मायु कि एमकोड्छाप सिन्मेत १६.२ ढाँचा कि सुन्दुम फाम्मायु १६.३ तुक्वासिओ दोयुडला बुयुफोड कि हान्माचेप्मा १६.४ यड्खान ओन्कि चेप्मायुओ लामदा तोड्ओ यडसुन्दुमओ याड्मायु १६.५ यायोक्विहान कि खासेन-लामायु	१६.१ बेनपेलेम ढिवाड साक्माआ खिप्मायु १६.२ वाड्वेत खिप्मा कि यायोक्विहान १६.३ एमकोड्छाप सिन्मेत १६.४ खिप्ओ तुक्वासि बोध १६.५ खायड लोकमायु १६.६ खासेन- लामायु	१६.१ खासेन- लामायु १६.२ खासेन दुखाला १६.३ छाप्मा ढाँचा कि सुन्दुम फाम्मायु १६.४ लासायड छाप्ला १६.५ सानुड्वा, बेन, चाहालिओ कि औचित्यओ तालाम्पा खायड खिप कोड्छाप	१६.१ फाम्मायु मि सान्लाओ सिन्मेत कि याड्मा	१६.१ काट्छापओ सिन्मेत कि याड्मा	खाड्मेत	७
१७.	दोदुम (साप्टेनको प)	१७.१ एन्मायु कि हान्माचेप्मा १७.२ तुक्वासिओ तालाम्पा मिन्मायु दुखाला कि बुयुफोड १७.३ खासेन- लामायु, यायोक्विहान, दोदुम कि खुक्छेट चेप्यड १७.४ मिन्लावा, मिन्छाम कि दुमछड	१७.१ गति पोन्मायुओ निम्पाड बेन तोड्मायु मुसा ढिवाड साक्माआ खिप्मायु १७.२ वाड्वेत खिप्मा कि यायोक्विहान १७.३	१७.१ मेत्कावा सिन्मेत कि हाक्काड १७.२ खुक्छेटपेलेम तोड्मायु १७.३ फुरु छाप्मा १७.४ खासेन- लामायु १७.५ चेप्मासि कि छामबोव छाप्मा	१७.१ सङ्क्षिप्त सान्लाओ सिन्मेत कि याड्मा	१७.१ काट्छापओ सिन्मेत कि याड्मा	अनिच्छा	७

		१७.५ सानुइवा कि बेनओ लाम्पादा तुक्वासि भिन्न दृष्टिकोणदाइका चेप्यड	एमकोइछाप, मेत्कावा कि खुक्छेट सिन्मेत १७.४ खिपओ तुक्वासि बोध	१७.६ एन्माछापमा, ओन्कि थुइत्भुड कोइछाप १७.७ तोइओ विधा माआइलो तुक्वासिदा आधारित सायलुड कोइछाप				
--	--	--	---	---	--	--	--	--

५. चिन्मायु नोत्लोमि लामरड

पुइखाउ ताया (दुड ६-८) ओ निम्पाड तोइसाओ रकावा कि दुडलाम चिन्मायु तोक्मायु तोक्माओ निम्पाड सान्दिवा कि तायामिआ तुक्वासिदा पुक्चिखाम मुसा चमाथाइमा चिन्मायु नोत्लोमि इ । यइमि सिकि कि मोदा आधारित प्रकार्यचि यइ चिन्मायुओ टोप्पाड दुम युइयाड । यइ चिन्मायुदुमदा यइमि सिकि, सान्लाभुड कि चेप्मायुओ चिन्मायु मुमा लि । चिन्मायु नोत्लोमि लामरड तायामि अचोम्ला, पोकलाम कि होसोड मुखामदा आधारित ओन्कि तोइओ कि चिन्मायुओ निम्पाड फामासि मुमादोत । सान्दिवाआ तायातोइसा बइठे चिन्मायु नुयोक् पसा चाहा लिओ ओन्सामि लाचोड पसा चिन्मायुमा नोत्लोमि मुमादोत ।

चिन्मायु नोत्लोमि लामरड चिन्मायु कि खाइमिनओ अछड लामरड फाम्मायु मुमा अक खालाक्ओ कला इ । दुड चिन्मायु खालाक बने मुमा कि तायातोइसा यइमि सिकि चिन्मायु तुइमायुइदा सान्दिवाआ लामतित्मायुओ काचि मुमादोत । यइओ चिन्मायु लामरडओ प्रभावकारिता चिन्मायु नोत्लोमि लामरडदा तोइसाओ युड । चिन्मायु नोत्लोमि लामरड छेन्मा योक्दा रकावा ओन्कि चिन्मायु तोक्मायुचि, तुक्वासिओ अयुवा, खाइमिन, अयताखा खिसडओ तोक्मायु, तायाखिमओ निनाम्सेड कि चिन्मायु नोत्लोमि परिस्थिति, बेन कि तायामि खिप, रकावा कि रुचि वाको दुमदा खाइमादोत । ओसोओ निम्पाड ह्युनाओ चिन्मायु नोत्लोमि लामरड हेप्मासु मुमादोत :

- एन्मायु कि चेप्मायु सिकि नुत्तुवाओ निम्पाड ओदा दोयुइला हान्माचेप्मा, मिन्मायु टुखाला कि बुयुफोड, एन्मायु कि चेप्मायु, एन्मायुओ साखुबुक, कुडदुम, यइखान, थाप्सडहिलि, छेम्मासि, खुक्छेट, मिन्छामनेनओ सम्बन्ध ओन्कि खाइमायु टुखालापेलेम चमाथाइमा सावा पाक्मा,
- खिप्मायु कि बोध, छापमा मुखाम, सान्लाभुडओ ताया ओन्कि याइमा कि काचिलाम चिन्चियाइमाओ सिन्मेत कि याइमा यइमि चमाथाइमा पाक्मा
- तायामिओ पोकलाम अतोइनिन्ओ कि चिन्मायु रकावाओ तालाम्पा चिन्मायु सावापोन मुमा
- तायामि अचोम्ला कि छाआ नडा नुसुओ चिन्मायु लाम मुसा अपेलेम चिन्मायुदा सावा पाक्मा

- तायामिओ तामायुदा लाम टुखाला, परिलाम काचि, खाहुप कोन्मायु, रुहुमदुक समाधान, खोजमूलक सान्दुसान, प्रवर्तनमुखी चिन्मायुलाम चिन्मायु नोत्लोमि लाम्पा काचिपुड मुमा कार्यान्वयन
- याङ्माओ दुमदा सावा पाक्सा चिन्मान्चिन नुयोक पमा
- खिप्मायुखिपदा यङ्खान ओन्कि यङ्खान प्रविधि उपलब्ध खिसड, स्रोत कि चाहा लिओओन्सामि याङ्मा
- बालकेन्द्रित, चिन्मायुकेन्द्रित, दुत्मायुकेन्द्रित, तोक्मायुमूलक कि विविधतादा आधारित चिन्मायु नोत्लोमि लामरुड तुङ्मा
- सान्दिवाआ सहजकर्ता, उत्प्रेरक, प्रवर्धक कि लाम्कावाओ लाम्पा काचि कामु
- चिन्मायु नोत्लोमि मुमहेदा चाहा लिओओन्सामि हुवाउयङ्मि कि बङ्हेयङ्मि चिन्मायु नोत्लोमिओ चमाथाङ्मा हेप्मासु मुमा ।

यङ्मि सिकि, एमकोङ्छाप ओन्कि सान्त्लाभुड सम्पेलेम चिन्मायु नोत्लोमिओ सानुङ्वाओ नुत्नुवाओ निम्पाड ह्युनाओन्सामिओ चमाथाङ्मा तुङ्मादोतः

(क) यङ्मि सिकि

- (अ) एन्मायु र चेप्मायु सिकि : ओ लाम्पा सान्त्लाबोप कि याङ्ला विभेदीकरण, अयबोध, एन्मायुकोङ्छाप, एन्मायु, सानुङ्वाबोध, खिपदा एन्मायुओ तालाम्पा खासेनटुखाला, मिन्त्लावा, खाम्मा खुक्छेट चेप्यङ्ग, एन्मायुयङ्मायु, सेपदोदुम चेप्यङ्ग, तुक्वासिओ फुरु बुयुफोङ्ग, यङ्खान लोक्मायु कि खायङ्ग प्रवाह, मिचिनङ्गओ सङ्गयङ्मायु, चेप्मायु, लेन्कोलेन, खुक्छेट ओन्कि चमाथाङ्मा चेप्यङ्ग, लोकालो, मेत्मायु वाको चमाथाङ्मा मुमादोत ।
- (आ) खिप्मायु सिकि : ओ लाम्पा ढिवाङ्ग साक्माआ कि वाङ्वेत खिप्मा, खिप्मायु गतिओ मापन, सान्त्लार्थ बोध ओन्कि खिप्मायु बोधअन्तर्गत खासेन-लामायु, मिन्त्लावा, एमकोङ्छाप चेप्यङ्ग, खासेनचिओ पोन्मा, खुक्छेट चेप्यङ्ग कि तोङ्मायु, खायङ्ग लोक्मायु वाको चमाथाङ्मा मुमादोत ।
- (इ) छप्मायु सिकि : ओ लाम्पा लासाछप्मा, एन्माछप्मा, एन्मायु चेप्यङ्ग, एन्मायु कोङ्छाप, खाम्मा ओन्कि खुक्छेटओ चेप्यङ्ग, कोन्मायु चेप्यङ्ग, दुत्मायु चेप्यङ्ग, नङ्ग कुप्मायु, यङ्छ छप्मा, खिपलाम खासेन-लामायु छप्मा, भावपोन्मायु, थुङ्गभुङ्ग छप्मा, फेछाप/प्रबन्ध कोङ्छाप, फाम्मायुमि छप्मा, चेप्मासि चेप्मायु, लोकालो, लेन्कोलेन, चेप्मायु, नङ्वाएम्मा ओन्कि सायलुङ्ग छप्मा वाको चमाथाङ्मा मुमादोत ।

(ख) विधाओ लाम्पादाङ्का सिकिचिओ

१. दोदुम : दोदुम चिन्मायुओ तोक्मायु तायामिचिदा दोदुमि लुमा सिकिओ नुत्नुवा मुमा इ । दोदुम यङ्ग चिन्मायुओ लाम इ । पानिवाङ्ग यङ्ग खिप्पेनदा ओसोओ एन्मायु, चेप्मायु, खिप्मायु कि छप्मायुओ लाम्पा युङ्मा लिसाओ युङ्ग्याङ्ग ।

दोदुमओ चिन्मायु दोदुमएन्मायु, दोदुम लुमायु, संकोइछाप सिन्मेत, दोदुम एम्मा, सस्वर ओन्कि वाइवेत खिप्पा, संकोइछाप सिन्मेत, खिप्पा बोध, सेन्मायुलामायु, चरित्र चित्रण कि मेत्कावा तुलना, खिप्पा कुप्पायु, व्याख्या, यइछ, घटना पेलेम मिलान, दोदुम सार, नइवा सान्ला खिप्पा, अफान बोध कि याइमायु, अनुलेखन, एन्मायु लेखन कि सिर्जनात्मक छाप्यायु वाको चमाथाइमा मुमादोत ।

२. **सालाम** : सालाम चिन्मायुओ टोप्पाड मुख्य प्रयोजन लयबोध, भावबोध, खिप्पायु सिकिओ नुत्तुवा मुमादोत । ओदा लययुक्त सस्वर खिप्पायु, संकोइछाप सिन्मेत, भाव सिन्मेत, सेन्मायुलामायु, यइछ, मिन्मा फान्मायु, गद्य रूपान्तरण, सेन्मायु एम्मा, खायड लोकमा, अर्थबोध कि याइमायु ओन्कि भाव पोन्मायुसुद्धा सम्बन्धित चमाथाइमा मुमादोत । चाहा लिओओन्सामि तायामि फाम्मायु कि सिर्जनात्मक छाप्याह्यात्ति नुलोक बने मुमादोत ।

३. **हाइपोक्मि** : हाइपोक्मि चिन्मायुओ ठिवाड अछड यइओ दोसिवा कि छाप्यायु दुम मोहाडा तेप्पायु दे कि निओ नुत्तुवा मुमा इ । पोकआ आप्पि दुम फेमा सिकिओ नुत्तुवा मुसा ठिवाड स्वर कि वाइवेत खिप्पा, खिप्पायु बोध, सेन्मायुलामायु, खिप कुप्पा, फेमा, यइछ, घटना पेलेम तोइमायु, नइवा सान्लाओ चेप्पायु, अफान बोध कि याइमायु, अनुलेखन, एन्मायु छाप्यायु, फाम्मायु कि आप्पिआ छाप्यायु वाको चमाथाइमा मुमादोत ।

४. **फेछाप** : फेछाप चिन्मायुओ टोप्पाड तोक्मायु तायामिदा गद्यात्मक चेप्पायु बोध रमा कि गद्यात्मक छाप्यायु चेप्पायु लेमायु नुत्तुवा मुमा लि । फेछापदा आधारित लिसा यइमि सिकि नुत्तुवाओ मुखाम मुसा ठिवाड स्वरा ओन्कि वाइवेत खिप्पा, संकोइछाप सिन्मेत, खिप्पा बोध, सेन्मायुलामायु, यायोकि कि दुम पोन्मा इनु याइमा लि । ओसुद्धा कुप्पायु छाप्यायु, पोन्मायु, यइछ, सेन्मायु एम्मा, सान्लाओ एम्मायु, अफानबोध कि याइमायु, अनुलेखन, एन्मायुलेखन कि आप्पिआ छाप्यायु वाको चमाथाइमा मुमादोत ।

५. **रूपक खिप** : रूपक खिपओ टोप्पाड काचि दोसिवादा याक्ओ दुम रमायुओ नुत्तुवा मुमा इ । ओसोओ चिन्मायु मुमा योक्दा मोदा याइमायु चेप्पायु, लोकालो, चेप्पायु परिस्थिति, मेत्कावा कि मिन्मा ओन्सामि खिप्पायु मेत्मायु कि वाक्युरड निर्वाहओ मुखाम मुमादोत । दोसिवा चेप्पायु रमायुओ टोप्पाड घटक हाउभाउ, स्वराओ आरोह अवरोह, आघात, गति, यतिओ मिन्मासि मुमादोत । वाको खिपओ मुखाम मुमा योक्दा ठिवाड स्वरओ कि वाइवेत खिप्पा, एम्मायु सिन्मेत, सान्लाओ खिप्पायु, अर्थबोध कि याइमायु, सेन्मायु एम्मा, सेन्मायुलामायु, हान्माचेप्पा, भाव सिन्मेत, चेप्पायुमि, एन्मायु छाप्यायु कि आप्पिओ छाप्यायु, हान्माचेप्पा, लोकालो, चेप्पायु फाम्मायु छाप्यायु वाको चमाथाइमा मुमादोत ।

६. **व्यावहारिक छाप्यायु** : व्यावहारिक छाप्यायु छाप चमाथाइमा मुमाआसा ओ लाम्पा छाप्लाहान, छाप्लाछोड, वुत्मायु, खाइचोप, सोम्तुक कोड, नुकोइला सावानाम, भरपाइ इनु छाप्यायुओ मुखाम मुमादोत । व्यवहारिक छाप्यायुओ चिन्मायु मुमा योक्दा पमायुओ व्यावहारिक छाप्यायु सेम्कोप वाकोदा याइमायु कि मोसोओ एम्मायु, ढाँचा कि खान्नुमाओन्ओ मुखाम मुमादोत । ओसोओ सुद्धा सेन्मायु एम्मायु, सान्लाओ चेप्पायु, अफानबोध कि याइमायु, लासाछाप्या छाप्यायु, फाम्मासि कि आप्पि व्यावहारिक छाप्यायु वाको चमाथाइमा मुमादोत ।

(ग) चिन्चियाड्मा चिन्मायु : चिन्चियाड्मा चिन्मायुओ टोप्पोड प्रयोजन छाचि यड्ओ सेड्ओ याड्मायुदा चोड्माचि युड । चिन्चियाड्मा खिपनेन चोक्सा नोत्लोमि चमाथाड्मा मुमादोत । खाड्लि कि याड्मायुओ लामदा चोक्ओ खिपहुदाड्का नियमओ लाम्मायु उत्सुकता पोन्मादोत । चिन्चियाड्मा, काट्छाप कि छाप्मायु सिन्मेतओ चिन्मायु नोत्लोमि मुसा कोड्छाप कि याड्मायुओ लाम्पादाड्का मुमा नु । यड् देम्खा नुछाड् बेनदा ओन तोड्ओ कि सन्दर्भ कोड्छाप, खिप माआड्लो सड्कथनदाड्का ओन खाड्मुमायु ओन्सामि तोड्ओ खालाक यड्मि आप्पिओ कोड्छाप आप्पि ओनदा माआड कि खिप माआड्लो कोड्छापओ लामदा चिन्मायु कि मो दुमदाड् चाम्माखाड्मायु मुमादोत ।

(घ) सान्लाभुड चिन्मायु : यड्ओ टोप्पोड दुम सान्लाभुड इ । ओ लाम्पा सान्ला खिप्मायु, अर्थबोध कि याड्मायुनेन सानुड्वामि चमाथाड्मा मुमादोत । खिपदा तोड्ओ सान्ला अकोमदा युड्सा खालाक्ओ भुड हुपदा सान्लाभुडओ नुत्तुवा मुसा खाड्मायु ओदा युड्मा लिसायुड्सा । खोनओसा सान्लाओ खालाक्ओ अफान सम्बन्ध कि तोड्ओ याड्मायुदा सावा पाक्मादोत ।

६. तायामि चाम्माखाड्मायु

चिन्मायुओ लाम्पा तोक्मायु ताया, सिकि कि पोन्मायुओ लेखाजोखा अपेलेम लामरड् डा तायामि चाम्माखाड्मायु इ । तायामि चाम्माखाड्मायु एम्मायुहुप कि छड्युहुप ह्वातेत तोक्मायुआ मु । तायामिओ यड्मि रकावाओ लेकावा आकलन कि यड् चिन्मायुओ प्रभावकारिता सिनमा याड्मा मुसा टोप्पाड् खिसड् डा चाम्माखाड्मायु इ । चिन्मायुदा नुलोक मुमा कि दुड पोन्मा तोक्मायुआ एम्मायुहुप कि छड्युहुप चाम्माखाड्मायु मुमादोत । एम्मायुहुप चाम्माखाड्मायु सिन्लेसानात्मक माआड्लो नड्वाकाचिएम युड । ओसोओ टोप्पाड् तोक्मायु तायामिओ मान्तालाओ बेनदाडा सिन्माकि चिन्मायुदा सिन्लेसान मुमादोत । मोहाडा पुड्खाउ ताया (दुड ६ कि ८) दा एम्मायुहुप/सिन्लेसानात्मक चाम्माखाड्मायु लाम्पादा तालाम्पा तायामिओ चिन्मायु अछड् मुमादोत ।

एम्मायुहुप चाम्माखाड्मायुमा दुड्काचि, खिमकाचि, परिलाम काचि, नुवाक मुमायुकाचि, व्यावहारिक फान्माओ खाड्मायु, नड्वाएम्मा काचि, दुड भागालापमादा कि खान्नुलो काचि मुमा, छाप्मायु ओन्कि दोयुड्ला खासेन-लामायु, तायामिओ काचि खाड्मुमायु, खुक्छेट् छाप्पुड, आप्पि चाम्माखाड्मायु, सेन्मा, चिन्मातोक तायामि, यावा चाम्माखाड्मायु, खिमहुवानेन तुप्पा, पोर्टफोलियो, सान्दुसान कोन्मायु, विद्युतिय यड्खान लाम्पादा तोक्मा तोड्ओ खाम्माओ लाम्मा कि बुयुफोड् वाको खिसड्चिओ याड्मादोत । चाम्माखाड्मायुओ लामदा तोक्मायुदा एन्मायु, चेप्मायु, खिप्मायु, छाप्मायु वाको सिकि ओन्कि यड्मि एमकोड्छाप, सान्लाभुड कि चेप्मायु भुड चाम्मा खाड्मादोत । एम्मायुहुप चाम्माखाड्मायुदा याड्मा मलिओ खिसड्चिदाड्का तोक्मायु यड्खानचि छाप्पुड्मि मुमाचि मदोत । दुड ६ कि ८ दा एम्मायुहुप चाम्माखाड्मायुदाड्का तोक्मायु सिवा आन्तरिक चाम्माखाड्मायुओ लामदा छड्युहुप काचिदा याड्मा दोत्ओ युड । ओ दुड्चिदा आन्तरिक चाम्माखाड्मायुओ भार ५० बोम्काप मुसा हेनाओ ५० बोम्काप भारओ तायामि तुड्मा लि । तायामिदा खासेनचिआ भारा तुक्वा खाहुपओ लामतित्मि मुसा चिन्मायु तोक्मायुओ तालाम्पा खालाक छानदा चिन्मायु रकावा चाम्माखाम्मादोत । याड्माओ चाम्माखाड्मायु एम्मायुहुप पाराआ तुड्सा आन्तरिक चाम्माखाड्मायुओ याम वात्ति पाक्मा लिओ युड । चाम्माखाड्मायु लामरड्ओ भारा ढाँचा ह्युनाओन्सामि युड :

६.१ आन्तरिक चाम्माखाड्मायु

यड चिन्मान्चिनओ लामदा तायामिचिआ अतोकओ ताया, सिकि, चेप्पायु, अलुड कि व्यवहारओ अपेलेम चाम्मायु मुमा लाम्पा डा यड्मि चाम्माखाड्मायु इ । खिप्पेनआ तोक्मायु मुमाओ चिन्मान्चिनओ प्मायु तोक्मा लिसा हे मान्ति निओ छेन्मा चाम्माखाड्मायु मुमादोत । यड्मि चाम्माखाड्मायुआ नुच्छेना तायामिओ यड्मि सिकि, यड्मि आप्पिओ कोड्छाप कि सान्ताभुडओ चिन्मायु तोक्मायुओ छान खाड मुसु । चाम्माखाड्मायु मुमा योक्दा आन्तरिक कि बाह्य ह्वा खालाकओ काचि लाम्पा तायामिओ चिन्मायु चिन्मातोकओ चाम्माखाड मुमादोत ।

आन्तरिक चाम्माखाड्मायु चिन्मायु नोत्लोमि लाम्पादा याड्मा चाम्माखाड्मायु इ । ओसोओ टोप्पोड काचि चिन्मायु नोत्लोमिओ लाम्पादा तायामिओ चिन्मायु चाअत्मायु सिन्मेत मुसा चिन्मायुदा खान्तुलो मुसा अपेलेम लेसाओ दुम तोक्मायु छाड इ । आन्तरिक चाम्माखाड्मायुदा तायामि तायाखिम अलेन्कोन ताओ, दुड्काचि, आप्पि कि मनाभुड्काचि, नडवाएम काचि, परियोजना काचि वाको चाम्माखाड्मायुओ दुमदा याड्मायु मुमादोत । एन्मायु कि चेप्पायु सिकिलाम्पा एन्मायुबोध कि एन्मायुलेखन, एन्मायुओ दुमदा सेन्मायुलामायु, तुक्वासि माआड्लो सेप्ता खा पोन्मायु, दोदुम लुमा, घटना, मेत्कावा कि परिवेसओ खा पोन्मायु, यड्मि प्रकार्यदा आधारित चेप्पायु ओन्कि खिप्पायु सिकिलाम्पा सस्वर खिप्पा कि बोध वाको सिकिनेन चमाथाड्मा मुमादोत । छाप्पायु सिकिलाम्पा लामतित्मायु छाप कि आप्पिआ छाप्पायुओ चमाथाड्मा याड्मायु मुमादोत । मोहाडा, तायाछाहाड्पानेन टुप्पा, घटनावृत्त छापयुड, विद्युतिय यड्खान लाम्पादाड्का तोड्ओ खाम्माओ खोम्मायु कि खाडमुमायु वाको लाम्पा याड्मादोत । ओदाड्का तोक्मायु सिवा छापयुड्सिम मुसा तायाछाहाड्पानेन तायामिओ लेसु तोक्तुओ सिवाओ दुमदा हान्माचेप्पायु मुमादोत ।

आन्तरिक चाम्माखाड्मायुदेड मुमायु चाम्माखाड्मायु बाह्य चाम्माखाड्मायु इ । भाराक तायाचिन पुड्खाओ अदेड्दा छेन्खालालाम्पा बाह्य चाम्माखाड्मायु मुमादोत । बाह्य चाम्माखाड्मायुदाड्का तायामिओ खिप्पायु कि छाप्पायु सिकिओ चिन्मातोक छान खाड मुसा दुड पोन्माओ दुमदा अछड मुमा लि । बाह्य चाम्माखाड्मायुओ ठिवाड छान आन्तरिक चाम्माखाड्मायुओ सिवा कि बाह्य चाम्माखाड्मायुओ भारा इ । ओसोओ खोम्मायु डा तायामिओ चिन्मायु तोक्मायु छानओ देड्दा हाक्माछेन लि । ओसोओ निम्पाड आन्तरिक चाम्माखाड्मायुदाड्का ५० बोम्काप कि बाह्य चाम्माखाड्मायुदाड्का ५० बोम्काप खिपभार तोड्साओ युड्याड । आन्तरिक चाम्माखाड्मायुओ निम्पाड छेन्टाओ खिपभारओ पोन्मायु ह्युनाओ वात्ति युड :

खिप	चाम्माखाड्मायुओ खाहुप	भार
१.	भारा लाम्पादा	४
२.	एन्मायु कि चेप्पायु	२०
३.	खिप्पायु कि छाप्पायु	१६
४.	त्रैमासिक तायामि	१०

ओ काचि सान्दिवाआ ह्युनाओन्सामि काचि कि मोसोओ यड्योम्मि याड्मायु मुमा रम ।

पेलेम	चाम्माखाइमायुओ हुप	चाम्माखाइमायु हुपओ यइयोइमि	खिपभार	भारा अइकभार
१.	ताकावा कि दुइ भागा लाप्पायु	ताकावा	२	४
		दुइ भागा लाप्कावा	२	
२.	(क) एन्मायु कि चेप्पायु	निर्दिष्ट सान्लादा आधारित एन्मायुछाप	२	२०
		निर्दिष्ट तुक्वासिदा आधारित एन्मायुछाप	४	
		खिप्पायु खाम्मा एन्मायु लाम्पादा सेन्मायुलामा	४	
		सान्दर्भिक तुक्वासि माआइलो सेप्लाओ दोसिवा कुइदुम ओन्कि दुम फोइमायु	२	
		दोदुमकथन (घटना, मेत्कावा कि परिवेश, यइखान)	४	
		यइमि सिकिदा आधारित खाइमुमायु	४	
	(ख) खिप्पायु कि छाप्पायु	टोप्पाइ स्वराआ खिप्पायु	२	१६
		खिप्पायुबोध	४	
		अनुछाप्पायु	२	
		लामखाइमेत्मायु छाप्पायु	२	
		कुइदुम छाप्पायु	२	
		आप्पिआ छाप्पायु	४	
३.	त्रैमासिक छेन्खाला	त्रैमासिक छेन्खाला	१०	१०
भारा				५०

६.२ आवधिक चाम्माखाइमायु

छइयुहुप चाम्माखाइमायुमा इदेइ तायामिओ भार ५० बोम्काप लिओ युइ । भारा तायामिदा खासेन तायाचिन पुइखाओ बुयादाइका खिप्पायु मलिओ भारा खिप्चिदाइका पाक्मायु मलिओ युइ । ओ तुक्वाओ तायामि नुच्छेइ ताया कि बोध, याइमा कि ठिवाइ लेकावादा युइ । खिप्पेनआ तोइमायु मुओ तोक्मायुओन्सामि तायामिचिआ ताया, सिकि, अभिवृत्ति तोक्नु मान्तोक्दोओ चाम्माखाइमायु मुसा मोसोओ तालाम्पा अछइ मुमा लि । देइ तायामिओ खासेनछाप खिप्पेन नुत्तुवा अचोम्लाआ त्यारा मुओ नुवाक तालिका खाइसा दुखाला मुमादोत ।

विसिस्टिकरण तालिका २०८०

भु^अ : बान्तावा राइ
अखोम : ५०

दु^अ : ८
बेन : २ लोन्टोक

खिप	छेन मेत्मायु पक्ष	ताय	बोध	याइम	बड	सेन्मायु खिप कि खिप भार			अछ ^अ दुम
						भार	लामायु	खिप भार	
१	सान्लाफान्मायु	१				१	१	२	खिपदा याइमायु लिसाओ फेक कातेत सान्ला पसा मोसोओ अफाननेन तो ^अ ओ सान्ला खालि ठो ^अ दा भेम्सा छापमायुखिपदा छाप मेत्मा । (सान्ला पसा योक्दा अक्तेत मुवाको ^अ यावा पसा)
२	सान्ला सिन्मायु	१				१	१	२	पर्यायवाचि १, विपरीतार्थि १ अनेकार्थि १ कि समावेसक/लघुतावाचि सान्ला/भारा सान्लादाइका अक्तेत छुक वात्ति सेन्मायु पसा सड्केतओसा खालि ठो ^अ भेम मेत्माचि ।
३	याइला रचना			१		१	१	२	उखान वा टुक्कादाइका १, अनुकरनात्मकदाइका १ छुक वात्ति हवातेत सान्ला पसा मोसोओ अफान याइलादा या ^अ मेत्मायु ।
४	याइला			१		१	१	२	अक्तेत सान्लादा अक्तेत ओन अतो ^अ निनओ ह्रस्व १, छापमायु सिन्मेतदाइका १, पदयोग/पदवियोग, चन्द्रबिन्दु/शिरबिन्दु, य/ए, ट/त, ओ/वो दा ^अ का अक्तेत छुक वात्ति अतो ^अ निनओ याइला पसा तो ^अ लो छाप मेत्माचि ।
५	सान्लावर्ग	१				१	१	२	न ^अ , सर्वनाम, नडचोड कि क्रियापददा ^अ का सुम्कातेत लेका कि क्रियायोगि, नामयोगि, संयोजक, विस्मयादिबोधक कि निपातदाइका अक्तेत सान्ला छुक वात्ति याइलादा रेखाङ्कित पदओ वर्ग सिन मेत्माचि ।
६	बेन/पक्ष कि			१		१	१	२	काल कि पक्षदाइका हवातेत कि भाव/अफानदाइका हवातेत धातु सिन्मेत मुसा खालि ठो ^अ दा भेम्सा याइला छाप मेत्माचि ।
७	याइला			१		१	१	३	लिम, वचन कि पालामदा ^अ का १, प्रेरनार्थदा ^अ का १ कि याइलादाइका १ छुक वात्ति भाराक सुम्कातेत याइला पसा छेक्मायुदाओ खा ^अ मेत ओन्सामि याइला फान मेत्मा ।
८	भुड सेनलामायु		१			१	१	४	कोइ गद्य विधादाइका बड्ठेदा १२५ सान्लातारिओ अनुच्छेद (अदृष्टांश) पसा १/२ याइलादा लामाउ तावो खालाकओ ताया, बोध, बड्ठे लेमायुदाइका अ-अक्तेत सेन्मायु मुसा फेक कातेत सेन्मायुचि सेन्सा लामायु छाप मेत्माचि ।
९	गद्य भु ^अ				१	१	१	४	खिप्लाभु ^अ दाओ गद्य विधाओ खिपदाइका १०० सान्लातारिओ गद्यांश पसा ४ कातेत छापमायुचि छापसा अक सुम्काभु ^अ दा चुक छापमायु छाप मेत्माचि ।
१०	दोदुम/हा ^अ पोक कि अलेन्कोन/संवाद/मनोवाद				१	२	१	४	दोदुम कि हा ^अ पोकदा ^अ का कोइ अक्तेतओ दुम छापमायुदा दोदुम कि हा ^अ पोक छाप मेत्माचि कि अलेन्कोन/चेपमायु/मनोवाद छापमायुदाइका १ सेन्मायु सेन्सा लामायु छाप मेत्माचिकि भाराक हवातेत सेन्मायुचि सेन्माचि कि कोइ अक्तेतओ लामायु छाप मेत्माचि ।
११	खिम छाप्लाहान/निवेदन/व्यावसायिक/टोङ्कामि छाप्लाहान			१		२	१	४	व्यावहारिक रचनालाम्पा छाप्लाहान (खिमदाओ/निवेदन) छापमायुदाइका अक्तेत कि नुको ^अ ला सावानाम, सायाचो ^अ छाप, बुत्मायु छापदा ^अ का कोइ अक्तेत मुसा हवातेत सेन्मायुचि सेन्माचि कि कोइ अक्तेतओ लामायु छाप मेत्माचि ।
१२	भुड/पद्य भु ^अ ओ खिप				१	२	१	४	खिप्लाभु ^अ हुतदाओ खिपदाइका विधा लासा अफान्निन वात्ति कोइ हवातेत खान्नुओ छाप्लापेलेमचि पसा कोइ अक्तेतओ दुम फो ^अ मेत्माचि ।

१३	सन्दर्भदा यु ^अ ओ चित्को लामायु (खिपदाओ खिप्मायु चुक्ओ)		१			२	२	५	(क) खिप्लाभु ^अ दाओ दोदुम कि सालाम विधादाइका कोइ छाप्यायु पसा सन्दर्भ, दुमभु ^अ , तो ^अ दुम, खाय ^अ , दुमकक्मा, मेत्मावाओ खा ^अ मायु, हाक्मायु इनुदा तो ^अ ओ ३/४ याइलादा लामाउ ताओ खालाक सुम्कातेत लेका सेन्मायुचि कि लामायु छाप मेत्माचि । (ख) खिप्लाभु ^अ दाओ फेछाप कि हा ^अ पोक विधादाइका कोइ छाप्यायु पसा सन्दर्भ, दुमभु ^अ , तो ^अ दुम, खाय ^अ , दुमकक्मा, मेत्मावाओ खा ^अ मायु, हाक्मायु इनुदा तो ^अ ओ ३/४ याइलादा लामाउ ताओ खालाक सुम्कातेत लेका सेन्मायुचि कि लामायु छाप मेत्माचि ।
१४	सन्दर्भदा तो ^अ ओ बड्ढे मेत्ओ लामायु				१	२	१	५	खिप्लाभु ^अ दाओ पाक्मायु (सालाम/दोदुम/हाइपोक/फेछाप/प्रबन्ध/कोन्मायुदुम/चेप्मायु) खिपदा ^अ का खालाक-खालाकओ हवाविधादाइका खिपओ इन्नि छाप्ला पसा मोसोओ लाम्पा दुम फो ^अ मायु, फेमायु कि लेसामि सिन्टामि सिन्मेत मुमा खालाकओ कोइ हवातेत सेन्मायुचि पसा अक्तेतओ लामायु छाप मेत्माचि ।
१५	फेछाप छाप्यायु				१	३	१	५	आत्मपरकदा ^अ का १ कि वस्तुपरकदा ^अ का हवातेत छुक वालि कोइ सुम्का अछो ^अ पसा कोइ अक्तेत अछो ^अ दा १२५ सान्ला मान्चुक्माड फेछाप छाप मेत्माचि ।
सेन्मायु बने मुमा योक्दा खिप हवाखेपि अतानिन वालि मुमादोत ।									
खिप ६ कि ७ ओ निम्पा ^अ सेन्मायु एम्मा योक्दा छान ८ ओ विसिस्टिकरन तालिका ओन्सामि दु ^अ ६ कि ७ ओ झाराक भु ^अ चि पाक्सा सेन्मायुचि बने मुमाचि मदोत ।									

द्रष्टव्य

- (क) ताया : अछ^अ दुम, तोक्मायु य^अखान, लासा मित्मा कि खो खा^अमायुओ चाम्माखा^अमायु मुमा खालाकओ सेन्मायुचि ओदा^अका सेन्माचि मलि ।
- (ख) बोध : तायामिचिआ मचिन्नानान्चिन हेदा अलेओ दुमओ चाम्माखा^अमायु मुमा खालाकओ सेन्मायुचि सेन्माचि मदोत ।
- (ग) या^अमायु : ओदा या^अमायु ममुवाओ, लासा तो^अमायु कि अलेन्कोन लेमायु दुमचि सेन्माचि मदोत ।
- (घ) बड्ढे लेमायु : दुम फो^अमा, दुम फेमा, चेप्मायु कि र दुम सात्मा लेमायुओ सिन्मायुओ दुमदा सेन्मायुचि सेन्माचि मदोत ।